

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVA

MUISTEMIA ILJITSISTÄ

I. KOTIOLOT

(V. I. Uljanov-Leninin vanhemmat ja heidän aikansa)

Vladimir Iljitšin isä Ilja Nikolajevitš Uljanov oli syntyperältään Astrakanin kaupungin köyhiä pieneläjiä. Hän oli jäänyt seitsenvuotiaana isättömäksi. Koulutuksestaan — hän oli käynyt paitsi keskikoulua korkeakoulunkin — hän sai kiittää yksinomaan vanhinta veljeään Vasili Nikolajevitšia. Ilja Nikolajevitš muisteli monesti elämänsä varrella kunnioittaen veljeään, joka oli korvannut hänelle isän, ja puhui meille, lapsilleen, kuinka suuressa kiitollisuuden velassa hän oli veljelleen. Hän kertoi meille, että Vasili Nikolajevitš oli itse kovasti halunnut käydä koulua, mutta isä oli kuollut ja Vasili oli jo hyvin nuorella iällä joutunut perheen, äitinsä, kahden sisarensa ja pienen veljensä, ainoaksi elättäjäksi. Hänen oli mentävä toimeen johonkin yksityiseen konttoriin ja jätettävä sikseen haaveet koulunkäynnistä. Mutta Vasili Nikolajevitš oli päättänyt, että jos hän itse ei saanut käydä koulua, oli hän kouluttava veljensä, ja kun tämä oli käynyt kymnaasin, lähetti hänet Kasanin yliopistoon ja avusti sinnekin, kunnes Ilja Nikolajevitš, joka oli aivan lapsesta tottunut työntekoon, ryhtyi itse hankkimaan toimeentulonsa tuntienannolla.

Vasili Nikolajevitšillä ei ollut omaa perhettä ja hän uhrasi koko elämänsä äidilleen, sisarilleen ja veljelleen.

Ilja Nikolajevitšin ylioppilasvuodet sattuivat Nikolai I raskaana hallitus kautena, jolloin isänmaamme koki kovia maaorjuuden ikeessä, suuri osa väestöstä oli orjia, joita heidän omistajansa, tilanherrat, saivat piestä, karkottaa Siperiaan, myydä kuin karjaa, hajottaa perheitä ja naittaa oman harkintansa mukaan. Sorronalainen syrjitty talonpoikaisjoukko oli kokonaan koulunkäymätöntä ja lukutaidotonta. Paikka paikoin leimahti väliin kapinoita erikoisen julmia tilanherroja vastaan, heitä säikäytettiin „punaisilla kukoilla” (murhapoltoilla), mutta se kaikki oli järjestymätöntä, kapinat tukahdutettiin ankarasti, ja jälleen

maaseudulla vallitsi lohduuton pimeys ja epätoivo, jonka ainoana lievikkeenä, ainoana pelastuksena oli viina. Ja uppiniskaisimpien, sellaisten, jotka eivät jaksaneet alistua, ei auttanut muu kuin paeta arolle tai metsiin ja elää rosvouksella.

Ilo kaukana lie
ollut elosta kun
lailla karkotetun
lähti maantielle mies,
kotoansa mi vei
kauas Volgankin taa.
Muuta etsinyt ei,
vapauttansa vaan.

Niin laulettiin eräessä kansanlaulussa.

Väestön enemmistön eli silloisen sanonnan mukaan „aläsäädyn” kokeman kovan sorron takia eivät rehellisesti ja vilpittömästi isänmaataan rakastavat „yläsäädynkään” ihmiset voi-neet elää rauhallisesti ja onnellisesti. He paheksuivat maansa oikeudettomuutta, länsi-Euroopan vallankumoukset herättivät heissä vastakaikua, he puhuivat sananvapauden, painovapauden ja kokoontumisvapauden välttämättömyydestä, vaaliperusteisen hallintoperiaatteen paremmuudesta ja ennen kaikkea siitä, että oli välttämättä lakkautettava maaorjuus — häpeä, jota ei enää ollut pitkään aikaan ollut ainoassakaan Euroopan maassa. Ne, jotka esiintyivät erikoisen rohkeasti, tuhoutuivat pakkotyövankeudessa tai heidät hirtettiin (dekabristien oikeusjuttu v. 1825, petraševski-laisten oikeusjuttu v. 1848 ym.). Toiset hiljenivät tai kuiskutteli-vat nurkissa ja jälleen runoilijan sanonnan mukaan:

Joka puolella yön hämy kaartavi,
. . . . .
sua vaanien, maani mun ponneton,
inha raivoisa vihuri saartavi,
elon hävittää, hyvän pois kaatavi.

Tämä sorto kävi erikoisen raskaaksi kautta koko Euroopan vyöryneen vuoden 1848 vallankumouksen jälkeen. Koko Euroopan santarmina Nikolai I seisoi silloin itsevaltiuden vartiossa ja lähetti venäläisiä sotilaita vuodattamaan vertaan, tukahdutta-maan Unkarissa puhjennutta vallankumousta. Itsevaltiut oli sil-loin vielä niin voimissaan, että se saattoi sallia itselleen sellaisen ylellisyyden kuin olla kapinoiden tukahduttajana naapurimaissa-kin eikä vain omassa maassa.

Omassa maassa olikin tukahdutettu kaikinainen vapaan ajat-telun ilmennys. Kovaa sortoa kokivat myös ylioppilaat. Nuoriso rohkeni vain suppeissa piireissä keventää mieltään keskustelussa ja laulaa Rylejevin ynnä muiden kirjoittamia kiellettyjä lauluja.

Sittemmin Ilja Nikolajevitšin lapset kuulivat isänsä laulavan niitä lauluja kaukana kaupungin ulkopuolella, metsiin ja kedoille tehdyillä kävelyretkillä.

Vain tuon vaikean ajan elänyt tietää mitä merkitsi tavaton mielenkevennys, kun Nikolai I kuoltua ja hänen poikansa Aleksanteri II noustua valtaistuimelle Venäjällä alkoi reformien kausi. Ensi työksi tehtiin päätös maaorjuuden lakkauttamisesta. Vaikuttimena tämän päätöksen tekoon oli tietenkin etupäässä se välttämättömyys, että piti saada kehittyvälle kapitalistiselle teollisuudelle vapaita työläisiä, sekä maaorjien lisääntynyt tyytymättömyys ja kapinat. Aleksanteri II ei sanonut suotta: „Pitää kiiruhtaa antamaan vapaus ylhäältä käsin, ennen kuin kansa ottaa sen alhaalta käsin”. Talonpoikien vapauttaminen oli niin suuri edistysaskel, että maassa vallitsi yleinen riemu. Tätä mieltä ilmaisee hyvin Nekrasov:

Tiedän, ett' orjuus jos poistettu on,
ei ole maani mun kahleeton.
Kyllä!.. Mut kansa ne helpommin poistaa.
Muusa! Luo toivo: viel' vapaus loistaa!

Pian alkoi tietenkin (ajatusten) selkeneminen. Ensimmäisenä löi hätäkelloa suuri profeettamme Tšernyševski, joka sai maksaa siitä viettämällä miltei koko elämänsä synkän kauko-Siperian vankiloissa; alkoi syntyä myös vallankumouksellisia nuorisjärjestöjä. Mutta sovinnollisille kulttuurialan työntekijäin tyyppisille henkilöille avautui kuitenkin avara toimikenttä Nikolain valtakauden ahdistuksen jälkeen ja he pyrkivät innokkaasti sinne. Uudet oikeusistuimet, verrattomasti suurempi painovapaus ja vihdoin kansan koulutus — se kaikki kutsui työhön silloisia edistyksellisiä ihmisiä. Kansan sivistäminen, mahdollisuus valistaa äskeisiä orjia viehätti hyvin monia.

Ilja Nikolajevitš oli juuri heitä. Hän lähti ilomielin vastaperustettuun kansakouluntarkastajan virkaan Simbirskin lääniin. Sitä ennen hän oli ollut kymnaasin opettajana ja oppilaat pitivät hänestä kovasti. Hän selitti heille läksyjä huolellisesti ja kärsivällisesti, suhtautui ymmärtäväisesti heidän kepposiinsa ja valmensi köyhiä oppilaita tutkinnoille maksutta. Hän oli sydämetään pedagogi, joka piti työstään. Mutta hän kaipasi laajempaa työkenttää eikä halunnut käyttää työtään kymnaasin varakkaimpien oppilaiden hyväksi, vaan kaikkein hädänalaisimpien, niiden hyväksi, joiden oli vaikeinta saada koulusivistystä, eilisten orjien lasten hyväksi.

Ja todellakin avautui avara kenttä. Simbirskin läänissä oli hyvin vähän kouluja, ja nekin olivat vanhanaikaisia. Koulu sai toimia likaisissa ahtaissa huoneistoissa, opettajat olivat heikon koulutuksen saaneita ja junttasivat oppia päähän enemmänkin

korvatillikoilla. Oli tehtävä perinpohjaista uudistustyötä, saatava kansankokouksissa talonpojat ymmärtämään, että oli rakennettava uusia koulurakennuksia, hankittava muillakin keinoin niihin varoja, järjestettävä nuorille opettajille kasvatustieteellisiä kursseja heidän harjaannuttamiseksi kasvatustieteiden uusien vaatimusten mukaan tehtävään opetustyöhön. Joka puolelle oli ehdittävä, Ilja Nikolajevitš palveli yksinään koko läänin. Kovasti vaikeuttivat työtä silloiset maantiet, ne olivat kuoppaisia, kurakelillä ja keliirikolla kulkukelvottomia, talvella nietostuneita. Kotoa joutui olemaan poissa viikko-, jopa kuukausimäärin, ruokailemaan ja yöpymään likaisissa kestikievarituovissa. Eikä Ilja Nikolajevitšin terveys ollut vahva. Mutta kiintymys alaansa, erinomainen tunnontarkkuus ja itsepintaisuus veivät voiton kaikesta, ja Ilja Nikolajevitšin 17-vuotisella työkaudella koulujen lukumäärä kasvoi läänissä 450:een, avattiin myös uusia opettajia valmentavat kurssit, jotka saivatkin nimekseen „Uljanovin kurssit”.

Työ sai laajuutta. Ilja Nikolajevitšille annettiin vähitellen apureita, kouluntarkastajia ja hänet itsensä nimitettiin johtajaksi. Hänen tehtävänään oli nyt enimmäkseen työn ohjaus, mutta hän pysyi yhtä utterana työntekijänä ja elämäntavoissaan sekä käytöksessään yhtä vaatimattomana. Opettajat kävivät ujostelematta neuvottelemassa tai kysymässä häneltä neuvoa, hän vei opettajain sairastaessa toisinaan näiden tunteja. Iso perhe ja lasten kasvatusta nieli koko hänen palkkansa, omiin tarpeisiinsa hän kulutti hyvin vähän, eikä hän pitänyt suuresta seurasta eikä huveista. Työn lomassa hän levokseen keskusteli kernaasti ihmisten kanssa, joita se työ kiinnosti, vietti mielellään vapaa-aikansa perheensä parissa valvoen lasten kasvatusta ja pelasi mielellään šakkia. Työn aikana hän oli vaativainen itseään sekä toisia kohtaan, lempaillessään hän osasi olla hauska, kiinnostava keskustelukumppani, ilakoi lasten kanssa ja kertoi heille satuja ja kaskuja. Keskustelussa ja peleissä (šakissa, krocketissa) hän käyttäytyi lasten tasavertaisena toverina nauttien niistä yhtä paljon kuin lapsetkin.

Hän paloi kovassa työssä varhain loppuun ja kuoli äkkiä aivoverenvuotoon tammikuun 12 p:nä 1886 55:nneellä ikävuodelaan.

Vladimir Iljitšin äiti Maria Aleksandrovna oli lääkärin tytär. Maria Aleksandrovnan isä oli ollut aikansa edistysmielisiä ihmisiä. Maria Aleksandrovna oli viettänyt enimmäkseen osan lapsuuttaan ja nuoruuttaan maaseudulla. Isän varat olivat hyvin rajoitetut, perhe oli suuri, ja nuori tyttö tottui ankaran tädin kasvattamana varhain työhön ja säästäväisyyteen. Isä oli antanut tyttärelleen spartalaisen kasvatuksen: työt pitivät kesät talvet lyhytthaisia avokaulaisia karttuunimekkoja ja sellaisiakin mekkoja oli jokaiselle vain vaihdonvara. Ruoka oli yksinkertaista.

Tytöt eivät saaneet aikuisinakaan teetä eivätkä kahvia, joita isä piti vahingollisina. Sellainen kasvatus oli karaissut Maria Aleksandrovnan terveyttä ja tehnyt hänestä hyvin kestävä. Hänellä oli tasainen, luja luonne, mutta samalla hän oli iloinen ja sydämellinen. Hän oli monipuolisesti lahjakas, opiskeli vieraita kieliä ja musiikkia ja myös luki paljon.

Hänellä oli ollut kiihkeä opinhalu, ja hän muisteli koko ikänsä harmitellen, ettei varattomuuden tähden ollut saanut mahdollisuutta käydä koulua.

Maria Aleksandrovnaa eivät huvittaneet puvut, juoruilut tai juttutuvan pito, mikä oli tuolloin naisväen seuraharrastuksena, ja hän sulkeutui perheeseensä ja antautui täysin vakavasti ja ymmärtämyksen tuntein lasten kasvatukselle. Pannessaan merkille heidän vikojaan hän juuri niitä pois kärsivällisesti ja itsepintaisesti. Hän ei milloinkaan korottanut ääntään, tuskin koskaan turvautui rankaisukeinoihin ja osasi kuitenkin saada lapset kuuliaisiksi, ja nämä todella rakastivat äitiään. Hänen mieliharrastuksensa oli musiikki, josta hän piti intohimoisesti ja jota osasi tulkita henkevästi. Lapset kuuntelivat mielellään hänen soittoaan nukkumaan mennessään ja myöhemmin — työtä tehdessään.

Vanhempien keskinäinen elämä oli sopuisaa eikä heillä ollut myöskään kiistaa tai eripuraisuutta lastenkasvattamiskysymyksissä, mikä vaikuttaa lapsiin aina niin pahasti. Kaikenlaiset epäilykset niissä asioissa he harkitsivat tavallisesti kahden kesken, ja lapset näkivät aina edessään „yhteisrintaman”.

Vaistotessaan vilpittömän rakkauden ja nähdessään, että vanhemmat pitivät heidän hyvänsä aina ensi sijalla, lapset tottuivat itsekkin suhtautumaan kaikkeen samalla tavalla. Meidän perheemme oli sopuisa ja yksimielinen. Elettiin hyvin vaatimattomasti, yksinomaan isän palkan varassa ja vain äidin erinomaisen taloudellisuuden turvin kyettiin sopeuttamaan tulot menoihin, mutta lapset eivät kuitenkaan olleet vailla mitään välttämätöntä ja mahdollisuuden mukaan heidän henkiset tarpeensa tyydytettiin.

Näin ollen havaitsemme, että kotiolot ja kasvatus olivat varsin suotuisat lasten älyn ja luonteen kehitykselle. Vladimir Iljitsillä sekä hänen veljillään ja sisarillaan oli valoisa ja onnellinen lapsuus.

II. VLADIMIR ILJITSIN LAPSUUS- JA NUORUUSVUODET

Vladimir Iljitš syntyi Simbirskissä huhtikuun 10 (22) päivänä 1870. Hän oli perheen lapsista kolmas. Vilkas, reipas ja iloinen poika piti meluisista leikeistä ja juoksusta. Hän ei niinkään leikkinyt leluilla kuin rikkoi niitä. Noin viisivuotiaana hän

oppi lukemaan, sitten sai simbirskiläiseltä koulunopettajalta valmistavaa opetusta, ja kymnaasiin hän meni ensimmäiselle luokalle syksyllä vuonna 1879 9½ vuoden ikäisenä.

Koulunkäynti oli hänelle vaivatonta. Aivan alimmista luokista lähtien hän oli paras oppilas ja sai aina luokalta toiselle siirtyes-sään priimuksen palkinnon. Palkintona oli siihen aikaan kirja, jonka kanteen oli painettu kultakirjaimin „hyvästä käytöksestä ja edistyksestä”, sekä kunniakirja. Paitsi erinomaisen kyvykkyytensä ansiosta Vladimir Iljitš oli koulussa paras oppilas myös sen takia, että hän suhtautui työntekoon vakavasti ja huolellisesti. Isä oli totuttanut siihen hänet samoin kuin häntä vanhemman veljen ja sisaren aivan varhaisiästä ja oli itse valvonut heidän läksyjenlukuaan alaluokilla. Suuri merkitys pienelle Volodjalle oli myös isän ja äidin näyttämällä esimerkillä, he kun olivat alituisesti työssä ja toimessa, ja erikoisesti hän otti oppia vanhemmasta veljestään Sašasta. Saša oli harvinaisen vakava, ajattelevainen ja velvollisuuksiinsa tunnollisesti suhtautuva poika. Lujaluontoisuutensa lisäksi hän oli myös oikeudenmukainen, tunneherkkä ja lempeä luonteeltaan, ja kaikki pienemmät lapset pitivät hänestä suuresti. Volodja matki kaikessa isoa veljeään siinä määrin, että me jopa teimme pilaa hänestä, sillä kysyttiinpä Volodjalta mitä hyvänsä, hänen vastauksensa oli alati sama: „niin kuin Sašakin”. Ja jos lapsena esikuva on yleensä merkityksellinen, niin iältään hieman vanhempien veljien esikuva on merkityksellisempi kuin aikuisten.

Niin vallaton rasavilli kuin Volodja olikin, kuunteli hän tunneilla tarkkaavaisesti, koska oli tottunut suhtautumaan työhön vakavasti. Kuten opettajat siihen aikaan panivat merkille, Volodja pystyi juuri hyvällä tarkkaavaisuudellaan, kun hän lisäksi oli ilmeisen kyvykäs, omaksumaan aivan hyvin uuden läksyn joka kerta jo luokassa tunnilla, niin että hänen tuskin tarvitsi olla kerrata kotona. Muistan, miten nopeasti hän teki alaluokilla läksynsä ja alkoi sitten peuhata, pyöriä väkkäränä häiriten meitä isompia, jotka lueskelimme samassa huoneessa. Isä vei hänet toisinaan työhuoneeseensa tarkastaakseen läksyjen tekoa ja kyseli latinan sanoja koko vihkon mitassa, mutta Volodja tiesi tavallisesti kaikki. Pienenä hän luki myös paljon. Isä sai siihen aikaan postitse kaikki uudet lasten kirjat ja julkaisut ja lisäksi käyttimme vakituisesti myös lainakirjastoa.

Volodjan vakituisena leikkitoverina oli Olja sisko (Olja syntyi marraskuun 4 p:nä 1871). Olja oli kyvykäs, vilkas ja reipas tyttö, hän oppi veljensä rinnalla lukemaan nelivuotiaana ja kävi koulua myös hyvin vaivattomasti ja mielellään. Sitä paitsi Olja muistutti eräiltä luonteenpiirteiltään Saša veljeä ja oli tavattoman työte- liäs. Muistan, miten Volodja ollessaan jo kymnaasin yläluokilla kuunteli viereisestä huoneesta Oljan loputtomilta kuulostavia

pianonsoittoharjoituksia ja sanoi minulle: „Hänenpä työkykyänsä voi kadehtia”. Ottaen siitä opikseen Volodja alkoi kehittää omaakin työkykyään, jota me saimme kaikki ihmetellä hänen myöhemmällä iällään ja joka oli hänen erinomaisen lahjakkuutensa ohella niin loistavien tulosten takeena.

Vladimir Iljitš neuvoi ja auttoi kernaasti koulutovereitaan kaikella mitä taisi, selitti heille vaikeita läksyjä, laskutehtäviä, ainekirjoituksia sekä kreikan ja latinan käännöksiä. Ja kahdella viimeisellä kymnaasin luokalla ollessaan hän omien läksyjensä rinnalla ohjasi erään tšuvaši opettajan lukuja valmentaan tätä päästötutkintoon, joka oli suoritettava että pääsi yliopistoon. Vladimir Iljitš teki sen maksutta, koska miehellä ei ollut millä maksaa, ja hän valmensi kuin valmensikin oppilaansa, vaikka tämä ei ollut erikoisen kyvykäs. Mies suoritti tutkinnon ja pääsi yliopistoon mieliaineensa, matematiikan alalle.

Jouduin minäkin tutustumaan Vladimir Iljitšiin opettajana, vaikka hän oli kuudetta vuotta minua nuorempi ja oli vielä koululainen, kun minä opiskelin jo Naisten korkeakoulukursseilla viimeisen edellistä kurssivuottani. Ja siitä huolimatta hän oli apunani, että sain täytetyksi erään aukkopaikan opinnoissani. Vuoden 1886 keväällä minun piti suorittaa monta tutkintoa ja muun muassa latinan kieli kolmen vuoden ajalta. Latina oli silloin pakollisena oppiaineena historiallis-kielitieteellisellä osastolla. Sitä opetettiin tuona klassillisen koulusivistyksen valtakautena hyvin virallisen kuivasti, ja minulta se oli kuten useimmilta kurssilaistytöiltä jäänyt retuperälle. Kymnaasin käynnin jälkeen nuoriso tunsii ymmärrettävästi vetovoimaa johonkin elävämpään ja yhteiskunnallisuontoiseen, ja minä päästäkseni latinan kielestä olin jopa yrittänyt muuttaa Moskovan kursseille vapaakuuntelijaksi. Sitten kun se suunnitelma jäi sikseen, oli minun käytävä latinaan vakavasti käsiksi ja olin aikonut lukea sitä pikavauhtia talviloman aikana, mutta en ollut ehtinyt tehdä mitään. Ja isän kuoleman (tammikuun 12 pv 1886) jälkeen kävivät kaikki lukuni erikoisen vaivalloisesti, eikä latinan opiskelu edistynyt lainkaan. Silloin Volodja ehdotti minulle siinä apuaan, vaikka hänellä oli itselläänkin melkoisesti läksyjä kymnaasin viimeisen edellisellä luokalla ja hän ohjasi sen lisäksi tšuvašikoulun opettajan Ohotnikovin lukuja. Poika ei ollut vielä täyttänyt kuuttatoista, ja hän otti kuitenkin niin helposti ja kernaasti niskoilleen uuden rasiituksen. Eikä ainoastaan ottanut — vähäänkös nuoriso niin usein innostuu äkkiä, mutta jättää kesken heti ensimmäisen vastuksen sattuessa, vaan ohjasi lukujani hyvin vakavasti ja tunnontarkasti ja olisi jatkanutkin, ellen olisi matkustanut maaliskuussa Pietariin. Ja hän suoritti ohjaustyön niin huolellisesti, niin elävästi ja mielenkiintoisesti, että sai pian minutkin innostumaan „inhottavaan latinaan”. Luettavaa oli

paljon, vaatimuksiin kuului lukea ja kääntää Julius Caesar, „Vanhuudesta”¹ ja vaikeinta oli, että piti tietää ja osata selittää kaikki latinan vaikeassa kielioipissa esiintyvät säännöt. Minusta tuntui tietenkin hieman epämurkavalta, kun en ollut kyennyt itsenäisesti selviytymään heikosta kohdastani ja turvauduin nuoremman veljeni apuun, joka kyllä osasi tehdä kaiken työnsä tasaisesti, jättämättä aukkoja. Epäilemättä siinä oli jonkin verran väärää itserakkauttakin, kun muka ryhdyin työhön kymnaasilaisen, nuoremman veljeni johdolla. Mutta lukumme alkoivat sujua niin, että pian häipyi epämurkavuuden tunne tyystin. Muistan, että Volodja kiinnitti aineesta innostuneena huomiotani eräisiin latinan kielen tyylin kauneuksiin ja erikoisuuksiin. En tietenkään tainnut kieltä kylliksi, että olisin voinut niitä arvostaa, ja tuntimme keskittyivät enemmänkin erilaisten latinan kielelle ominaisten kielioipillisten muotojen kuten supiin, gerundin ja gerundiivin (verbin nominaalimuotoja, adjektiivinen ja substantiivinen muoto) selitykseen, tai muistamisen helpottamiseksi keksittyjen sanontojen tai runojen selittämiseen, kuten esimerkiksi (gerundiivin muistamiseksi):

Gutta cavat lapidem
 Non vi sed saepe cadendo;
 Sic homo sit doctus
 Non vi sed multo studendo.
 Pisara kovertaa kallion,
 ei väkisin, vaan usein tippumalla.
 Niin ihmisestä tulee oppinut,
 ei väkisin, vaan paljon oppimalla.

Muistan puhuneeni Volodjalle epäilyksestäni, voiko niin lyhyessä ajassa lukea kymnaasin kahdeksanvuotisen kurssin, mutta Volodja rauhoitteli minua sanoen: „Kyllä kymnaaseissa, missä opetus on järjestömästi suunniteltu, haaskataan latinan kurssiin 8 vuotta, mutta aikuinen ymmärtäväinen ihminen voi läpäistä sen 8-vuotisen kurssin kahdessa vuodessa”, ja todistukseksi hän sanoi lukevansa sen kahdessa vuodessa Ohotnikovin kanssa ja todellakin teki niin, vaikka tällä vielä oli keskinkertaista huonommat taipumukset kielten opiskeluun. Latinan opiskelussamme oli elävyyttä ja tosi kiintymystä aineeseen. Siinä ei ollut priimus, joka luki pänttämällä läksyjä uutterasti, pikemminkin Volodja oli nuori kielimies, joka osasi löytää kielen erikoisuudet ja kauneudet.

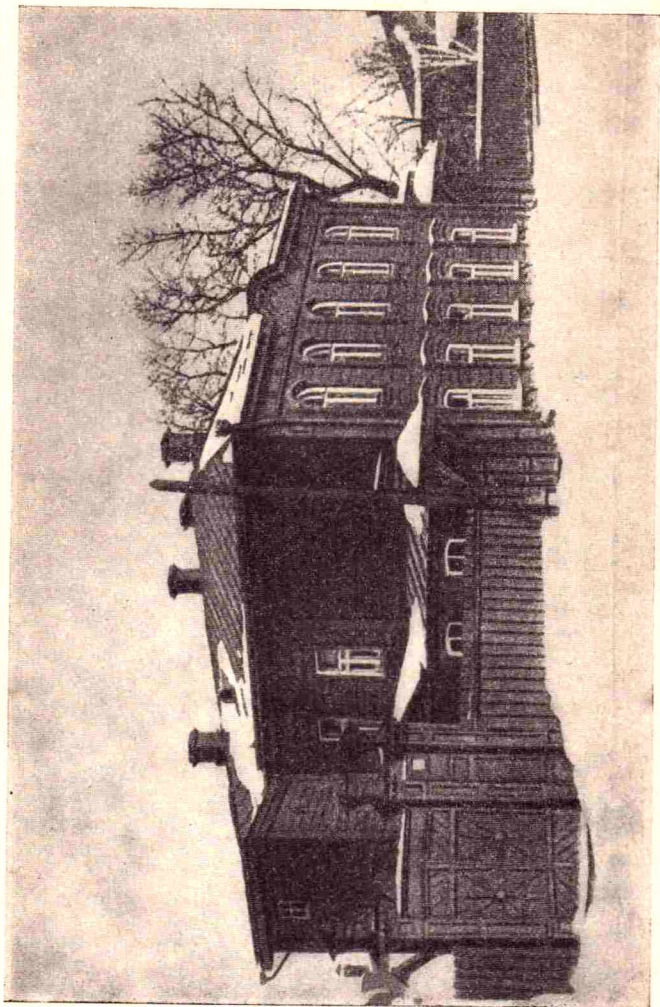
Koska minullakin oli taipumuksia kielitieteeseen, tempasi hänen innostuksensa minut hyvin pian mukaansa, ja latinan

¹ Ciceron kirjoittama traktaatti „Vanhuudesta”.— *Toim.*

Uljanovin perhe.
Valokuva, 1879.

Talo Simbirskissä (nykyään Uljanovsk),
jossa Uljanovin perhe asui vuosina 1870—1875.
Vatokuva.

kielen tunnit, jolloin kajahteli aina välillä Volodjan iloinen nauru, olivat minulle hyvä askel eteenpäin. Suoritin keväällä hyvin kolmen vuosikurssin tutkinnon, ja muutaman vuoden kuluttua latinan alkeiden tuntemus oli omansa helpottamaan italian kielen opiskelua, mikä auttoi saamaan ansiotyötä ja tuotti paljon huvia.

Vuonna 1886, kun Volodja ei ollut vielä täyttänyt kuutta-toista, kuoli isämme Ilja Nikolajevitš, ja vuotta myöhemmin perhettä kohtasi toinen raskas menetys. Osanotosta tsaari Aleksanteri III vastaan tehtyyn murhayritykseen Volodjan vanhempi veli Aleksandr, jota hän niin rakasti, vangittiin, tuomittiin kuolemaan ja sitten teloitettiin — toukokuun 8 p:nä 1887. Tämä menetys vaikutti voimakkaasti Vladimir Iljitšiin, karkaisi häntä ja pani vakavasti ajattelemaan mitä teitä vallankumouksen oli edettävä. Aleksandr Iljitškin oli jo oikeastaan seisonut narodnaja-voljalaisten ja marxilaisten välisessä tienristeyksessä. Hän tunsikin Karl Marxin „Pääoman” ja oli tunnustanut tämän suunnitteleman kehityksenkulun, mikä näkyi hänen laatimastaan puolueen ohjelmasta¹. Hän ohjasi kerhoja työläisten keskuudessa. Mutta tuolloin ei ollut vielä perustaa sosialidemokraattiselle työlle. Työläisiä oli vähän; he olivat hajallaan ja kehitystä vailla; sivistyneiden oli silloin vaikea lähentyä heitä, ja tsaarin itsevaltiutta harjoitti niin kovaa sortoa, että aivan vähäisestäkin yrityksestä olla kanssakäymisessä tavallisen kansan kanssa pantiin vankilaan tai karkotettiin Siperiaan. Eikä se koskenut ainoastaan kansaa. Jos ylioppilastoverukset järjestivät vain aivan viattomien lukukerhoja seurustellakseen toistensa kanssa, niin kerhot hajoitettiin ja ylioppilaat karkotettiin kotiseuduilleen. Välinpitämättömänä sellaista järjestelmää kohtaan saattoi pysyä ainoastaan se osa nuorisoa, joka haaveili vain virkaurasta ja rauhallisesta toimeentulosta. Kaikki rehellisemmät ja vilpittömämmät pyrkivät taisteluun, ennen kaikkea yrittivät edes jossain määrin horjuttaa liitoksistaan niitä itsevaltiuden ahtaita muureja, joiden sisässä he tunsivat tukehtuvansa. Kärkimiehille se merkitsi silloin tuhoa, mutta ei sekään kyennyt pelottamaan miehuullista väkeä. Aleksandr Iljitš kuului juuri heihin. Hän ei ainoastaan luopunut epäröimättä yliopistosta ja mielitieteestä (häneistä oli arveltu tulevan professori), kun tunsikin, ettei jaksanut enää sietää koko maata painostavaa mielivaltaa, vaan myös epäröimättä uhrasi henkensä. Hän otti tehdäkseen vaarallisia töitä ammusten valmistamisessa ja tunnusti sen oikeudessa ajatellen vain sitä, että todistaisi toverinsa syyttömiksi.

---

¹ Ks. „Aleksandr Iljitš Uljanov ja maaliskuun 1 päivän juttu”. Istpart. V. 1927.—A. J.

Aleksandr Iljitš kaatui kuin sankari, ja hänen verensä loi kumouspalon kajona valoan häntä seuraavan veljen, Vladimirin, uralle.

Tämä onnettomuus kohtasi perhettä juuri samana vuonna, jolloin Volodja päätti kynnaasin.

Volodja kesti erinomaisella luonteenlujuudella raskaat elämykset ja niistä huolimatta päätti kuten Olja sisarensakin sinä vuonna koulun kultamitalilla.

Perhettä järkyttäneet ukkospilvet sakenivat luonnollisesti uhataksaan myös toisia perheenjäseniä, niin että viranomaiset olivat taipuvaisia epäilemään myös kovasti nuorempaa veljeä, ja oli pelättävissä, ettei hän pääse mihinkään yliopistoon.

Silloinen Simbirskin kymnaasin rehtori F. Kerenski arvosti suuresti Vladimir Iljitšiä, oli suhtautunut oikein hyvin juuri edellisenä vuonna kuolleeseen isään Ilja Nikolajevitsiin ja oli halukas auttamaan lahjakasta oppilasta opintoja haittaavien esteiden voittamisessa. Niistä vaikutteista Kerenski antoi hänestä erinomaisen suosiollisen „hyvämaineisen” karakteristiikan, jonka lähetti Kasanin yliopistoon ja jonka opettajaneuvoston toisetkin jäsenet olivat allekirjoittaneet. Ilja Nikolajevitš oli ollut aikanaan hyvin suosittu, tunnettu ja kunnioitettu henkilö Simbirskissä, ja sen johdosta hänen perheestään pidettiin. Vladimir Iljitš oli koulun ylpeys ja kaunistus. Siinä suhteessa Kerenskin suositus piti täysin paikkansa. Hän osoitti myös aivan oikein, ettei se johdunut pelkästään lahjakkuudesta, vaan myös uutteruudesta ja täsmällisyydestä, jota Vladimir Iljitš osoitti kaiken vaaditun suorituksessa, kotikasvatuksen perustana olleen järkevän kurin kasvattamista ominaisuuksista.

Kerenski tähdensi tietenkin tarkoituksellisesti, että kasvatuksen perustana oli ollut uskonto, samalla kuin koetti korostaa Vladimir Iljitšin „liiallista sulkeutuneisuutta”, „seuran” karttamista”¹. Sanoessaan, että „ei ole ollut ainoatakaan tapausta, jolloin Uljanov olisi sanalla tai teolla antanut aiheita moitetta ansaitsevaan mielipiteeseen”, Kerenski jopa hieman vääristelee tosiasioita. Aina rohkea ja vallaton veljeni, joka osasi panna hyvin merkeille ihmisten naurettavia puolia, oli tehnyt usein pilaa sekä tovereistaan että eräistä opettajista. Yhteen aikaan Vladimir Iljitš tähtäsi pilkkansa ranskankielen opettajaan, jonka nimi oli Port.

Tämä Port oli hyvin rajoittunut tyhjänpäiväinen ihminen, puheiden mukaan ammatiltaan kokki, viekastelija, joka oli nainut simbirskiläisen tilanomistajan tyttären ja sitä tietä päässyt „seurapiiriin”. Hän liehakoi alituisesti johtajaa tai tarkastajaa;

¹ Lähesiä ystäviä hänellä ei kouluvuosina ollut, mutta ei häntä voinut suinkaan sanoa seuraa karttavaksi.—A. J.

kunnan opettajat suhtautuivat häneen halveksivasti. Vihdoin loukkautuneena pahoin hän vaati kovakorvaiselle oppilaalle pantavaksi vuosineljänneksen käytösarvolauseeksi nelosen.

Koska veljeni oli jo seitsemännellä luokalla, tämä juttu haiskahti vakavalta. Isä kertoi minulle siitä talvella 1885, kun olin talvilomalla kotona, ja lisäksi mainitsi Volodjan luvanneen, ettei tee toiste sellaista.

Mutta juuri sellaisten joutavanpäiväisten juttujen takiahan usein uppiniskainen nuorukainen erotettiin koulusta ja hänen koko elämänuransa pilattiin! Vladimir Iljitšin pelastuksena oli hyvä suhde isään ja koko perheeseemme sekä myös hänen oma erinomainen lahjakkuutensa.

Huomioonottaen samat seikat kuin Kerenski karakteristiikassaan äitini päätti olla päästämättä Vladimir Iljitšiä yliopistoon yksinään ja muuttaa kokonaan Kasaniin perheineen.

Kasanissa vuokrattiin asunto elokuun lopulla 1887 ent. Rostovan talosta Pervaja goralta, mistä sitten kuukauden kuluttua Vladimir Iljitš muutti koko perheen mukana Novo-Komissariatskajalle Solovjovan taloon.

Noina hiljaisuuden ja „ajanseisauksen” vuosina, kun „Narodnaja volja” oli jo hävitetty, sosialidemokraattinen puolue ei ollut vielä päässyt Venäjällä syntymään eivätkä kansanjoukot olleet vielä astuneet taistelutanterelle, olivat ylioppilaat ainoa väestökerros, jossa tyytymättömyys ei ollut nukuksissa kuten muissa yhteiskuntakerroksissa, vaan vireillä ja puhkesi ilmi erillisinä puuskahduksina. Ylioppilaissa oli aina rehellisiä ja kuumaverisiä, jotka osoittivat julkisesti paheksumista ja yrittivät taistella. Ja sen tähden heitä ahdisti hallituksen koura kovimmin. Kotitarkastuksista, vangitsemisistä ja karkotuksista kärsivät kaikkein eniten ylioppilaat. Vuonna 1887 sortotoimenpiteet vielä voimistuivat tsaria vastaan tehdyn murhayrityksen takia, joka toimeenpantiin sinä vuonna keväällä Pietarissa ja johon osallistui melkein yksinomaan ylioppilaita ¹.

Virkapuvut, pedelliit (yliopiston palvelusmiehet), hyvin tarkka valvonta ja urkinta yliopistossa, vapaamielisimpien professorien poispano, kaikenlaisten järjestöjen, jopa niinkin viattomien kuin osakuntien toiminnan kieltäminen, monien hiemankin silmälläpidon alaiseksi joutuneiden ylioppilaiden erottaminen ja karkottaminen, se kaikki oli omiaan kuohuttamaan ylioppilaiden mielialaa heti akateemisen lukuvuoden ensimmäisistä kuukausista.

¹ Maaliskuun 1 päivän juttu 1887, jonka käsitteli säätyedustajien oikeus. Viidestätoista syytetystä 5 henkilöä sai hirttotuomion, niiden joukossa Vladimir Iljitšin vanhempi veli A. I. Uljanov, kaksi tuomittiin elinkautiseen vankeuteen Schlüsselburgiin ja toiset saivat eri pitkiä karkotustuomioita Siperiaan ja Sahalinille.— A. J.

Niinsanottujen „levottomuuksien” aalto liikkui marraskuusta alkaen kaikissa yliopistoissa. Se vyöryi Kasaniinkin.

Kasanin yliopiston ylioppilaat kokoontuivat joulukuun 4 päivänä, vaativat äänekkäästi puheilleen inspektoria ja kieltäytyivät hajaantumasta; inspektorin tultua paikalle he esittivät hänelle joukon vaatimuksia — ei yksinomaan puhtaasti ylioppilaita koskevia, vaan myös poliittisia. Muistissani ei ole säilynyt tämän selkkauksen yksityiskohtia, joista minulle veljeni aikanaan kertoi. Muistan vain äidin kertomuksen, kun hän kävi ajamassa Volodjan asiaa, että inspektori oli pannut tämän merkille kokouksen aktiivisimpiin osanottajiin kuuluvana ja oli nähnyt ensimmäisissä riveissä hyvin kiihtyneenä, melkein nyrkit pystyssä. Vladimir Iljitš vangittiin asunnostaan joulukuun 5 päivän vastaisena yönä ja hän istui muutaman päivän poliisiosastossa toisten vangittujen kanssa (kaikkiaan 40 henkeä). Heidät kaikki karkotettiin Kasanista. V. V. Adoratski on kertonut Vladimir Iljitšin maininnee myöhemmin seuraavasta sananvaihdosta, jota hän oli käynyt vangitsemisen jälkeen häntä saattaneen poliisin kanssa.

— Mitä te kapinoitte, nuori mies? Edessännehän on seinä.

— Seinä, mutta mätä, se luhistuu vähästä töytäisystä,— oli Vladimir Iljitš vastannut pitemmittä miettimisittä.

Koko erottamisjuttu kävi hyvin nopeasti. Vladimir Iljitš määrättiin menemään Kokuškinon kylään, 40 virstan päähän Kasanista, hänen äidinpuoleisen isoisänsä Aleksandr Dmitrijevits Blankin ansiomaatilalle, missä asui juuri silloin julkisen valvonnan alaisena hänen sisarensa Anna (näiden rivien kirjoittaja), jonka tuomio viisivuotisesta valvonnanalaisuudesta Siperiassa oli äidin ajettua asiaa muutettu karkotukseksi tähän kylään. Viiden-
nen osan maatilaa omisti äitini, ja perheemme (jonkun ajan kuluttua äitikin muutti Kokuškinoon pienempien lasten kanssa) vietti 1887—88 talven toisen siellä emännöineen tädin piharakennuksessa, joka oli hyvin kylmä ja vajanaisesti kunnostettu.

Meillä ei ollut lainkaan naapureita. Vietimme talven täydellisessä yksinäisyydessä. Serkkumme kävi meitä tapaamassa silloin tällöin ja joskus pistäytyi poliisi, joka oli velvollinen tarkastamaan, olinko minä paikallani ja harjoitinko ehkä propagandaa talonpoikien keskuudessa. Siinä kaikki ketä näimme. Vladimir Iljitš lueskeli paljon, piharakennuksessa oli enovainajan kirja-kaappi, hän oli aikanaan ollut hyvin lukenut mies, oli myös arvokkaita artikkeleja sisältäviä vanhoja aikakausjulkaisuja; sitä paitsi lainasimme kirjoja Kasanin kirjastosta ja tilasimme sanomalehtiä. Muistan mikä merkkitapaus meille oli saada lähe-
tyksiä kaupungista ja miten kärsimättöminä avasimme hartaasti odotetun postikontin (kotitekoisen vakan), joka sisälsi kirjoja, sanomalehtiä ja kirjeitä. Samalla tavoin kontti pakattiin täyteen

palautettavia kirjoja ja postia, kun voitiin lähettää jonkun mukana. Siihen liittyy vielä tällainenkin muistelmani. Kerran kaikki istuivat illalla kirjoittamassa kirjeitä valmistaen postia, jonka tädin työmiehen piti ottaa valmiiksi pakatussa kontissa varhain aamulla mukaansa.

Pisti silmäni, että Volodja, joka ei tavallisesti juuri kirjoitellut kirjeitä, kirjoitti kiireesti jotain pitkälti ja oli yleensä kiihottuneessa mielentilassa. Kontti oli täydessä lastissa; äiti oli jo käynyt pienempien lasten kanssa levolle, mutta me istuimme vielä Volodjan kanssa keskustelemassa. Kysyin kenelle hän oli kirjoittanut. Entiselle koulutoverilleen hän oli kirjoittanut, joka oli mennyt toiseen yliopistoon — muistaakseni johonkin eteläiseen. Hän oli tietenkä hyvin innokkaasti kuvannut kirjeessään Kasanin ylioppilaslevottomuuksia ja kyseli puolestaan mitä oli ollut toisessa yliopistossa.

Ryhdyin todistamaan veljelleni, että oli tarpeetonta lähettää sellaista kirjettä ja että hänen oli kerrassaan hyödytöntä saattaa sillä teolla itsensä uusien vainotoimenpiteiden vaaraan. Mutta ei ollut koskaan helppoa saada häntä muuttamaan mieltään. Innostuksissaan hän käyskenteli huoneessa ja toisteli ilmeisellä mielihyvällä minulle niitä kovia epiteettejä, joilla hän oli palkinnut inspektorin sekä muita vallanpitäjiä, teki pilkkaa pelostani eikä halunnut muuttaa päätöstään. Silloin mainitsin hänelle mihin vaaraan hän saattaa toverinsa, kun lähettää sensisältöisen kirjeen hänen kotiosoitteellaan, ja sanoin, että kenties sekin toveri kuuluu erotettuihin tai on silmälläpidon alaisena ja senkaltainen kirje vain huonontaa hänen asemaansa.

Se sai Volodjan ajattelemaan asiaa ja sitten hän myönsi melko nopeasti tämän viimeisen arvelun oikeaksi, meni keittiöön ja otti, tosin ilmeisen harmin tuntein, kontista pois sen onnetoman kirjeen.

Myöhemmin kesällä sain mielihyväkseni kuulla hänen sanojan jonkin tapauksen johdosta meidän sekä serkkutyttöme kesken käydyssä keskustelussa puolittain leikillä, puolittain vakavasti, että hän oli kiitollinen minulle eräästä neuvosta. Hän mainitsi siitä sen jälkeen, kun oli lukenut uudestaan kirjeen, joka oli maannut muutaman kuukauden hänen laatikossaan, ja hävitänyt sen.

Lueskelunsa ohella Vladimir Iljitš opetti Kokuškinossa nuorempaa veljeään, kävi metsällä haulikko selässä ja talvella hiihti. Mutta tällöin hän niin sanoakseni kokeili haulikkoa ensi kertaa ja metsällä käynti oli koko talven tuloksetonta¹. Luulen sen

¹ Muistan sen eräästä meidän keskeisestä leikkipuheesta. Palatessaan kerran seuraavana kesänä kävelyttä serkkunsa kanssa hän sanoi: „Meidänpä tiemme poikki juoksi tänään jänis”. — „Volodja, se oli tietysti juuri se, jota olet jahdannut koko talven”, minä sanoin. — A. J.

johtuneen siitä, ettei hän ollut koskaan sydämestään innokas metsämies kuten toiset kaksi veljeäni.

Mutta lumeen hautautuneessa piharakennuksessa oli elämä tietysti ikävää, ja siinä olikin Volodjan apuna tottumus tehdä ututterasti lukutyötä. Muistan erikoisen elävästi äkillisen varhaisen kevään tämän meidät uuvuttaneen yksinäisen talven jälkeen, ensimmäisen maalla viettämämme kevään. Muistan lähi seudun niityille tekemämme pitkät kävelymatkat ja keskustelut veljeni kanssa näkymättömien leivosten liverrellessä lakkaamatta taitaalla, muistan orastavan kasvillisuuden ja rotkoissa vielä pilkottaneen lumen...

Kesällä saapuivat serkkumme, ja Volodja sai niin kävely-, metsä- ja šakkipelitovereita, mutta he olivat kaikki vailla yhteiskunnallisia harrastuksia eivätkä voineet keskustelukumppaneina kiinnostaa Volodjaa. Vaikka serkut olivatkin vanhempia, jäivät he aika tavalla alakynteen Volodjan rinnalla teräväkielisyudessa ja veitikkamaisessa pilanteossa.

Syksyllä 1888 Vladimir Iljitš sai luvan asettua Kasaniin, mihin äiti oli muuttanut pienempien lasten kanssa. Hieman myöhemmin sain minäkin sinne muuttoluvan.

III. ELÄMÄ KASANISSA

Asunto vuokrattiin Orlovin talosta Pervaja goralta läheltä Arskin kenttää piharakennuksesta. Asunnossa oli parveke ja melko kaunis puutarha mäen rinteessä. Alakerrassa oli jostain syystä kaksi keittiötä ja yläkerrassa muut huoneet. Volodja valitsi itselleen toisen, ylimääräisen keittiön, sillä se oli erillään rauhallisempi ja mukavampi lukuhuone kuin yläkerran huoneet, hän piiritti itsensä kirjoilla ja istuskeli niiden ääressä suurimman osan päivää. Täällä hän alkoi tutkia Karl Marxin „Pääoman” I osaa.

Muistan, miten hän iltaisin mentyäni alakertaan hänen kanssaan juttelemaan kertoi minulle hyvin innoissaan ja hehkuvin mielin Marxin teorian perusteista sekä niistä uusista näköpiireistä, jotka se oli avannut. Muistan hänet aivan kuin näkisin nyt juuri istumassa huoneensa hellalla, jolle oli levitetty sanomalehtiä, ja elehtimässä käsillään kovasti. Hänestä aivan uhoi pirteä usko, joka tarttui keskustelukumppaneihinkin. Hän osasi jo silloinkin vakuuttaa ja temmata mukaansa puheellaan. Tutkiessaan jotakin ja löytäessään uusia uria hän ei silloinkaan osannut olla kertomatta siitä toisille, värväämättä itselleen kannattajia. Sellaisia samanmielisiä, myöskin marxismia tutkineita ja vallankumousmielisiä nuoria miehiä hän löysi pian Kasanista.

Sen tähden, että perheemme oli erikoisen silmälläpidon alaisena, nämä tuttavat tuskin lainkaan kävivät meillä, ja tavallisesti

Volodja sitä vastoin kävi asunnoissa, missä he kokoontuivat. Hänen mainitsemistaan nimistä muistan ainoastaan kaksi: Tšet-vergovan, iäkkään narodnajavoljalaisen, naisen, josta Volodja puhui erinomaista sympatiata tuntien, ja ylioppilas Tširikovin, en muista enää, oliko hän erotettuja, tulevan belletristi-kirjailijan, joka etääntyi myöhemmin vallankumouksesta ja vieläpä siirtyi vihollisleiriin. Vladimir Iljitš oli kuitenkin huomaavaisuudesta äitiä kohtaan melko varovainen. Vieraidenkin ihmisten taholta sai osakseen ihmettelyä ja kunnioitusta se, miten tavattoman miehuullisesti äitimme kesti Aleksandr veljemme menetyksen. Sitä voimakkaammin tunsimme sen me, lapset, joiden hyväksi ja joista huolehtiessaan hän säilytti hirveällä tahdonponnistuksella itsehillintänsä. Nadežda Konstantinovna sanoi minulle, että Vladimir Iljitš oli kertonut hänellekin siitä, miten ihmeteltävän miehuullisesti äiti kesti veljemme ja myöhemmin Olga sisaremmen menetyksen.

Äidillä oli meihin aivan pienestä erinomaisen suuri vaikutusvalta. Kerron siitä tarkemmin toisessa kohdassa, mainitsen tässä vain erään tapauksen Kasanin aikaisesta elämästämme. Volodja oli hiljakseen opetellut tupakoimaan. Peläten sen vaikuttavan pahasti hänen terveydentilaansa, joka ei lapsena ja poikaiässä ollut ollut vahvimpia, äiti alkoi puhua, että hänen oli välttämättä lopetettava tupakanpoltto. Käytettyään kaikki selittelyt sen haittaisuudesta terveydelle, mitkä eivät tavallisesti paljoakaan tepsii nuorisoon, äiti mainitsi, ettei Volodjan oikeastaan sopinut sallia itselleen ylimääräisiä menoja, vaikka ne olisi laskettavissa kopeekkoinakin (elimme siihen aikaan kaikki äitimme eläkkeen varassa), koska hänellä ei ollut omia ansiorahoja. Tämä perustelu olikin vaikuttavin, ja Volodja jätti heti tupakanpolton — ainiaaksi. Äiti kertoi minulle tästä tapauksesta tyytyväisenä, lisäten, että tietenkin hän oli maininnut menot aivan viimeisenä hätäkeinona.

Volodja puhui minulle heillä luetuista referaateista, muutamista kokouksista hän kertoi hyvin elävästi. Kevätpuolella kerhot alkoivat toimia tarmokkaammin, kuten tavallisesti aina, ja Volodja oli useammin poissa kotoa iltaisin.

Siihen aikaan Kasanissa toimi useita kerhoja, kuten nähdään silloisesta kerhotyöstä nyt julkaistuista tutkielmista. Konspiraation vaatimuksen mukaan ne eivät voineet liittyä yhteen eivätkä edes tavata toisiaan. Eräät jäsenet eivät edes tienneet toisten kerhojen olemassaolosta, ja monet eivät ainakaan olleet tietoisia ketä niihin kuului, vaikka tiesivät tai aavistivat kerhojen olemassaolon. Nimiä ei mainittu tarpeettomasti. Keskuserhon jäsenenä oli tuolloin hyvin aktiivinen nuori vallankumouksellinen, vakaumuksellinen sosialidemokraatti Nikolai Jevgrafovitš Fedosejev.

Fedosejev oli erotettu jo kymnaasin viimeiseltä luokalta, jonka jälkeen hän johti toimekkaasti vallankumouksellista työtä. Keskuskerhon hallussa oli illegaalisia ja luvattomia kirjoja, ja keväällä saatiin teknillisiä apuneuvoja paikallisten julkaisujen tuottamiseksi ja harvinaisten illegaalisten kappaleiden monistamiseksi. Vladimir Iljitš oli kuullut niistä suunnitelmista, mutta ei kuulunut itse siihen kerhoon. Eikä hän tuntenut henkilökohtaisesti Fedosejeviakaan, oli vain kuullut hänestä. Mutta saatuaan tietää Kasanissa vuoden 1889 heinäkuussa toimeenpannuista vangitsemisista hän puhui minulle kuitenkin, että hän olisi luultavasti palanut samalla tavalla: Fedosejev oli vangittu, hänen kerhonsa hajoitettu, ja oli viety myös muutamia sen kerhon jäseniä, johon Vladimir Iljitš oli kuulunut. Iljitšin pelastuksena silloin oli koko perheemme muutto vuoden 1889 toukokuussa Samaran lääniin Alakajevkan kylän lähelle huuttoriin, jonka äitimme oli ostanut M. T. Jelizarovin¹ välityksellä. Saman vuoden syksynä minun mentyäni naimisiin M. T. Jelizarovin kanssa koko perheemme asettui asumaan Samaraan.

Sillä tavoin Vladimir Iljitš vältti onnellisesti Kasanissa toimeenpannun hävityksen, joka merkitsi Fedosejeville lähes 2½ vuoden vankeusrangaistusta — aluksi tutkintovankeutta ja sitten tuomittuna „Krestyssä” (niin nimitettiin Viipurinpuolen vankilaa Pietarissa, jonne vankeusrangaistukseen tuomitut pantiin istumaan). Muutettuamme syrjäisempään Samaraan Vladimir Iljitš sai mahdollisuuden kehittää kaikessa rauhassa marxilaista maailmankatsomustaan ja myöhemmin valmistautua ylioppilastutkintoon. Ja olo kesällä maalaistalossa hyvin terveellisellä ihanalla seudulla oli epäilemättä omiaan voimistamaan hänen ruumiillista kuntoaan.

IV. ELÄMÄ SAMARASSA

Vladimir Iljitš yritti päästä uudestaan yliopistoon, mutta sai itsepintaisesti joka kerta kiellon, ja kun hän lopulta sai sen asemesta luvan suorittaa yliopistossa loppututkinnon, niin hän syvenyi kokonaan kaikenlaisiin lakitieteen lukuihin ja vuonna 1891 suoritti tutkinnon Pietarin yliopistossa. Silloin monet ihmettelivät sitä, että hän yliopistosta erotettuna, suunnilleen vuodessa ilman kenenkään sivullisen apua ja suorittamatta lainkaan vuosikurssi- tai puolivuosisukurssitutkintoja valmistautui niin hyvin, että pystyi suorittamaan rinnan kurssitovereidensa kanssa. Paitsi erinomaista lahjakkuuttaan Vladimir Iljitšin apuna oli siinä hyvä työkykyisyys.

¹ Veljeni Aleksandr Iljitšin toveri volgalaisten ylioppilasosakunnasta.— A. J.

Muistan, miten hän järjesti kesällä Samaran läänissä itselleen eristetyn työhuoneen sankkalehväiseen lehmuskujaan, jonne hän junttautti maahan penkin ja pöydän. Sinne hän meni kirjannippuineen aamuteen jälkeen niin täsmällisesti, aivan kuin häntä olisi odottanut ankara opettaja, ja vietti siellä täydellisessä yksinäisyydessä kaiken ajan päivälliseen, klo kolmeen asti.

Meistä ei kukaan käynyt sillä kujalla, ettei olisi häiritty.

Tehtyään opintolukunsa aamutunneilla hän meni päivällisen jälkeen samaan soppeensa mukanaan jokin yhteiskunnallisia kysymyksiä käsittelevä kirja, niinpä muistan hänen lukeneen saksan kielellä Engelsin kirjaa „Työväenluokan asema Englannissa”. Sitten hän kävi kävelyllä tai uimassa, ja iltateen jälkeen tuotiin kuistille lamppu, etteivät hyttyset olisi hyökänneet sisään — ja taas Volodja istui pää kumarassa kirjan ääressä. Mutta jos tavattoman runsas lukutyö ei tehnyt Vladimir Iljitšistä juroa kirjatoukkaa myöhemmällä iällä, niin ei suinkaan se tehnyt hänestä sitä nuoruudessa. Vapaa-aikana, ruokapöydässä ja kävelyllä ollessa hän laski tavallisesti leikkiä ja jutteli hauskuttaen kaikkia toisia ja saaden mukanaolijat yhtymään nauruunsa.

Työtä hän osasi tehdä paremmin kuin kukaan muu ja myös käyttää lepohetkensä mitä parhaiten.

Samarassa oli vallankumouksellismielistä nuorisoa tietenkin vähemmän kuin yliopistokaupungissa Kasanissa, mutta oli sitä sielläkin. Sitä paitsi oli myös iäkästä väkeä, entisiä Siperiasta palanneita karkotettuja sekä poliisivalvonnanalaisia. Nämä jälkimmäiset olivat tietysti kaikki narodnikki- tai narodnajavoljalaisuuntausta. Heistä sosialidemokratia oli uusi vallankumouksellinen virtaus; heidän mielestään sille ei ollut riittävää maaperää Venäjällä. He eivät olleet kyenneet syrjäisillä karkotuspaikoilla, Siperian paimentolaiskylissä seuraamaan niitä yhteiskunnallisen elämän ja maamme kehityksen kulun muutoksia, joita oli tapahtunut heidän poissaollessaan ja joille oli jo alkua isoissa keskuksissa. Eikäpä keskuksissakaan ollut vielä paljon sosialidemokraattisen suunnan edustajia, jonka oli jo vuonna 1883 pannut alulle „Työn vapautus” ryhmä ulkomailla, — etupäässä nuorisoa.

Tämä suunta aukoi itselleen vasta uraa. Yhteiskunnallisen ajattelun tukipylväinä olivat yhä vielä narodnikit: Vorontsov (V. V.), Južakov, Krivenko ja ajatusten valtiaana kriitikko ja sanomalehtimies Mihailovski, jolla oli aiemmin ollut kiinteä yhteys narodnajavoljalaisiin. Mihailovski kävi, kuten tunnettua, sosialidemokraatteja vastaan 1894 julkista kamppailua silloisessa johtavassa aikakauslehdessä „Russkoje Bogatstvo”. Taisteluun vakiintuneita katsomuksia vastaan oli ennen kaikkea varustauduttava sekä teoreettisella tiedolla, Marxia tutkimalla, että myös sen tiedon soveltamista venäläisiin tosioloihin selostavalla aineistolla, lukemalla teollisuutemme ja maanomistuksemme kehityksen

tilastollisia tutkielmia ym. Yleistäviä teoksia siinä mielessä tuskin oli lainkaan, joten oli tutkittava alkulähteitä ja tehtävä niiden pohjalla omat päätelmät. Samarassa Vladimir Iljitš ryhtyi tähän suureen, vielä koskemattomaan työhön.

Hän jatkoi kaikkien Marxin ja Engelsin teosten vakavaa tutkimista (monia niistä, kuten „Filosofian kurjuutta”, ei ollut silloin kuin vierailta kielillä), tutustui myös kaikkiin narodnikkien teoksiin ja niitä tarkastaakseen ja saadakseen selville sosialidemokratian mahdollisuuden Venäjällä kävi käsiksi tilastollisiin tutkielmiin. Istpartin Samarán osaston uudet tiedot osoittavat meille, miten suuren määrän sen alan kirjoja Vladimir Iljitš lainasi kaupunginkirjastosta. Lukiessaan ja tutkiessaan hän kirjoitti myös referaatteja lukemastaan. Eräs niitä referaatteja, joka laajeni ison vihkon mittaiseksi, on hänen tutkielmansa Postnikovin kirjasta „Etelä-Venäjän talonpoikaistalous” otsikolla „Uusia taloudellisia muutoksia talonpoikaistelämässä”¹.

Kuten tunnettua, etelä-Venäjällä alkoi suurkapitalistinen talous maanviljelyksessä kehittyä varhemmin kuin keskiosassa maata tai pohjoisessa, siellä muodostui suuria maatiloja, joissa oli isot määrät maatonta paikallista työvoimaa. Sen tähden Venäjän eteläosassa vallinnut maanviljelyn tila oli erikoisen mielenkiintoinen siltä näkökannalta, mihin suuntaan taloutemme oli kehittymässä. Postnikovilla oli tietenkin kaikkea muuta kuin vallankumouksellinen katsantokanta, ja Vladimir Iljitš jätti sivuun hänen erilaiset uudistusohjeensa, otti häneltä vain faktaineiston ja teki siitä omat päätelmänsä.

Vladimir Iljitš luki paikallisissa nuorisokerhoissa sen referaatin samoin kuin myös aikaisemmin kirjoittamansa toiset marxismi-tutkielmansa (esimerkiksi „Filosofian kurjuuden” lyhyen esittelyn sekä narodnikkeja — V. V. (Vorontsovia) ja Južakovia vastaan kirjoittamansa referaatin). Ensimmäisenä Vladimir Iljitš tutustui Samarassa Vadim Andrejevitš Ionoviin, mieheni Mark Timofejevitš Jelizarovin ystävään. Ionov oli Vladimir Iljitšiä vanhempi ja kannatti narodnajavoljalaista katsomusta. Hän lieneekin tuohon aikaan ollut Samarán nuorison keskuudessa huomatuin henkilö, jolla oli vaikutusvaltaa. Vladimir Iljitš käännösti hänet vähitellen puolelleen. Heti tuli kokonaan hänen kannattajakseen Vladimir Iljitšin ikäkumppani Aleksei Pavlovitš Skljarenko (Popov), joka oli erotettu Samarán kymnaasista ja istunut jo tuomittuna „Krestyssä” ensimmäisen oikeusjuttunsa perusteella. Skljarenko oli seminaarilaisten ja välskäräkoulun tyttöoppilaiden muodostaman nuorisoryhmän keskiönä. Juuri siinä kerhossa ja myös narodnikkimielisissä kerhoissa Vladimir Iljitš esiintyiikin; jälkimmäisissä käytiin kiivasta

¹ Leninin teosten I. osassa.— A. J.

keskustelua. Paljon kiisteltiin tavallisesti myös vanhoja entisiä narodnajavoljalaisia tavattaessa ja näiden kanssa keskusteltaessa. Heistä Vladimir Iljitš tapasi useimmin Aleksandr Ivanovitš Livanovia, jota hän arvosti suuresti vallankumouksellisesta karaituneisuudesta.

Osaten kaikesta omaksua parhaan Vladimir Iljitš ei ainoastaan väittänyt Livanovin ja toisten narodnajavoljalaisten mielihiteitä vastaan, vaan hän myös oppi heiltä vallankumouksellisten toimintatapoja, kuunteli mielellään ja painoi mieleensä kertomuksia vallankumouksellisen taistelun käynnistä, konspiraatiomenetelmistä, vankilassa olosta ja yhteyksistä sieltä käsin; hän kuunteli kertomuksia narodnikkien ja narodnajavoljalaisten oikeusjutuista. Aleksandr Ivanovitšissa oli puoleensavetävää huomaavaisuus ja hienotunteisuus, hän ei milloinkaan korostanut sitä, että toinen on muka nuori, maitoparta, niin kuin oli monien vanhojen miesten tapa. Vladimir Iljitšin tavaton rohkeus ja peräänantamattomuus tuntui enimmästä väittelijöistä vain nuorekkaalta innolta ja ylettömältä itsevarmuudelta. Hänelle ei Samarassa-oloaikana eikä myöhemminkään annettu anteeksi hänen kovia hyökkäilyjään sellaisten yleisen mielipiteen tunnustettujen tukipylväiden kimppuun kuin Mihailovski, V. V., Karejev ym. Ja kaikki ne neljä talvea, mitä Vladimir Iljitš vietti Samarassa, arvokkaammat johtavat yhteiskuntakerrokset pitivät häntä hyvin kyvykkäänä, mutta ylettömän itsevarmana ja äkkipikaisena nuorukaisena. Hän nautti rajatonta kunnioitusta ainoastaan nuorison, tulevien sosialidemokraattien, kerhoissa. Samaran kerhoissa luetut Vladimir Iljitšin referaatit V. V:n, Južakovin ja Mihailovskin teoksista muodostivat myöhemmin jossain määrin muokattuina kolme vihkosta yhteisenä otsikkonaan: „Mitä ovat „kansan ystävät” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?” Yhtä näistä vihkoista ei ole tähän mennessä löydetty, mutta kaksi on julkaistu hänen kootuissa teoksissaan, ja kuten on aivan oikein sanottu, niihin sisältyy jo kaikki hänen myöhemmin kehittämiensä katsomusten tärkeimmät perusteet, leninisin perusteet.

Mutta Vladimir Iljitš ei Samarassa saanut ainoastaan teoreettista koulutusta. Eläessään tässä venäläisen talonpoikaiston kannalta niin kovin tyypillisessä läänissä hän oppi paljon tuntemaan ja ymmärtämään tätä yhteiskuntakerrosta, mikä tieto meitä kaikkia myöhemmin niin ihmetytti. Sillä tiedolla oli tavattoman suuri merkitys niin ohjelmamme agraariosan muotoilemisessa ja koko vallankumouksellisessa taistelussa kuin myös puolueemme rakennustyössä voiton jälkeen. Ja Vladimir Iljitš osasi hankkia sitä joka taholta.

Skljarenko toimi sihteerinä rauhantuomari Samoilovilla, joka oli aatteellinen ja edistysmielinen mies. Hän joutui käymään

esimiehensä mukana maalaiskylissä oikeusjuttujen selvittelymatkoilla ja ottamaan vastaan kaupunkiin valituksiaan tuomaan tulleita talonpoikia, ja sillä tavalla hän sai arvokkaita tietoja kihlakunnan talonpoikaiston asemasta. Hän kertoi näistä havainnoistaan Vladimir Iljitšille. Tämä keskusteli siitä kysymyksestä myös itsensä Samoilovin kanssa sekä toisten tuttaviansa kanssa, joilla oli paljon yhteyksiä talonpoikaistoon. Mutta eniten aineistoa hän sai Mark Timofejevitš Jelizarovin kertomuksista, joka oli syntyperältään Samaran läänin talonpoikia ja jolla oli yhä vielä kiinteät siteet kotikyläläisiinsä. Vladimir Iljitš keskusteli myös Mark Timofejevitšin vanhemman veljen Pavel Timofejevitšin kanssa. Tämä oli niin sanottu „vankka” talonpoika, joka oli rikastunut vuokraamalla lähellä sijaitsevia apanaasitilan maita (eli hallitsijasuvulle kuuluvia) ja luovuttamalla niitä talonpojille. Hän oli kylän tunnetuin mies ja tuli vaihtumatta valituksi zemstovon valtuusmieheksi. Kuten kaikki hänen kaltaisensa hän tavoitteli tasalukuista pääomaa, pyrki kauppiaaksi ja myöhemmin pääsikin. Muistan kovasti ihmetelleeni sitä, että Volodja saattoi pitkät ajat ja hyvin kiinnostuneena puhua tämän vähätietoisien ja kaikkia ihanteita vailla olevan kulakin kanssa, ja vasta paljon myöhemmin käsitin, että hän hankki siltä mieheltä tietoja talonpoikien asemasta, heidän keskuudessaan tapahtuvasta kerrostumisesta sekä tämän taloudellisesti maaseudun huippukerroksen katsomuksista ja pyrinnoista. Joillekin kauppiaan kertomuksille hän nauroi hereästi kuten aina, ja mies oli tavattoman tyytyväinen, kun sai huomiota osakseen, ja kunnioitti suuresti Vladimir Iljitšin älyä. Mutta hän ei kyennyt ymmärtämään, ettei Volodja niinkään usein nauranut sitä, että kyläkauppiaat osaavat kätevästi järjestää asioitaan, kuin narodnikkeja ja näiden naiivia uskoa talonpoikaisjärjestelmän lujuuteen ja kyläyhteisön kestävyYTEEN.

Näissä keskusteluissa tuli ilmi Iljitšin luontainen kyky keskustella kaikenlaisten ihmisten kanssa ja ottaa jokaisesta irti se mitä hän tarvitsi, osata olla irtautumatta maaperästä, olla hukkumatta teoriaan ja tarkkailla ympärillä olevaa elämää selkeästi sekä kuunnella sen ääniä vastaanottavaisen herkästi. Ja kuten on jo monesti osoitettukin, tässä monipuolisessa kyvyssä olla tietyn teorian lujamielinen seuraaja ja ottaa samaan aikaan selkeästi huomioon alati ympärillä hyökylävän elämän kaikki erikoisuudet ja kaikki muutokset, kadottamatta hetkeksikään näkyvistä yleistä periaatteellista linjaa ja myös hetkeksikään irrottautumatta kotoiselta Venäjän maaperältä, jolla hän seisoi, siinä yhdistyneessä kyvyssä oli Iljitšin voiman ja merkityksen tärkein lähde.

Mutta hänen nuoruusvuosinaan tuskin kukaan olisi huomannut sen lähteen piilevän vilkkaassa juttelussa ja leikkipuheessa

tai huolettomalta kajahtavassa naurussa. Hän ei milloinkaan puhunut kirjanoppineesti eikä tyrkyttänyt kenellekään teorioitaan, joutohetkinään osasi olla hauska välitön toveri, mutta hän osasi käyttää vapaa-aikansakin niin, että kuunteli ympäröivää elämää herkästi ja valitsi siitä kaiken arvokkaan ja tarpeellisen elämänuraansa ja elämäntehtävänsä varten.

Vladimir Iljitš sai paljon myös ollessaan välittömästi kanssakäymisessä talonpoikain kanssa Alakajevkassa, missä hän vietti viisi kesäkautta peräkkäin, 3—4 kuukautta vuodessa, sekä niin ikään Bestuževkan kylässä, missä hän kävi Mark Timofejevitšin kanssa tämän sukulaisilla. Mutta tutustuessaan keskustelemalla talonpoikien yleiseen asemaan Iljitš yritti enemmän saada heidät puhumaan kuin puhui itse, ainakaan hän ei lausunut julki vakauksiaan. Eikä syynä ollut ainoastaan se, että hänen piti ottaa huomioon poliisivalvonnan alainen asemansa. Ei, hän tiesi, ettei talonpoikiin vaikuteta suorastaan vallankumouksella ja sosialismilla, että siitä oli puhuttava toiselle kerrokselle, tehdastyöläis-kerrokselle; hän säästi itseään näille. Kaikenlainen korupuhe oli hänelle vierasta, ja hän tiesi, että keskustelu talonpoikien kanssa ei olisi siihen aikaan johtanut sen pitemmälle.

Tällä tavoin syrjäisessä pikkukaupungissa ja yksinäisen huutorin hiljaisuudessa kehittyi ja varttui huomaamatta se Lenin, joka laski NKP (b):n perustan ja johti puolueen voittoon ja voiton jälkeen — sillä perustalla suoritettuun rakennustyöhön.

Samarassa eletyt vuodet ja sitä edeltänyt Kasanin vuosi olivat vain valmennuskautta sille työlle, joka sitten pääsi niin vuolaisiin avariin mittoihinsa. Mutta samalla ne vuodet lienevät ehkä olleet Vladimir Iljitšin elämän tärkeimmät vuodet: silloin kehittyivät ja muotoutuivat lopullisesti hänen vallankumoukselliset kasvonsa.

V. VLADIMIR ILJITŠ ULJANOVIN (N. LENININ) VALLANKUMOUKSELLISEN TYÖN ALKUKAUSI

1. SAMARASTA PIETARIIN

Vladimir Iljitš muutti Samarasta Pietariin 1893 syksyllä ryhtyäkseen vallankumoukselliseen työhön. Hän oli suorittanut lopulliset yliopistotutkinnot jo 1891. Samara ei voinut tarjota hänelle toimintakenttää ja soi liian niukasti ravintoa hänen älylleen. Hän oli jo suorittanut marxismin teoreettisen tutkimisen, minkä hän saattoi Samarassa suorittaa.

Minkä tähden hän ei ollut sitten lähtenyt sieltä jo syksyllä 1892, kun oli saanut yliopistokurssin suoritetuksi, miksi hän istui vielä vuoden Samarassa?

Siihen kysymykseen voin vastata: hän pysyi paikallaan äidin tähden.

Kuvatessani hänen lapsuuttaan ja poikaikänsä olen jo kertonut, miten suurta arvovaltaa äitimme nautti Vladimir Iljitšiin sekä meihin kaikkiin nähden ja miten palavasti me häntä rakasimme. Kaikki, jotka hänet tunsivat, ihmettelivät millä luonteenlujuudella hän kesti raskaat onnettomuudet, ja sitä selvemmin havaitsimme sen me, lapset. Vanhimman veljen menetys oli kerrassaan hirveä isku, mutta se ei kuitenkaan murtautunut äitiä; hän osoitti niin tavatonta tahdonlujuutta, että salatessaan kykynsä mukaan kyyneleensä ja surunsa hän huolehti kuten ennenkin ja vielä enemmän kuin ennen lapsistaan, sillä miehensä kuoleman jälkeen hän oli heidän ainoa huoltajansa.

Hän yritti mahdollisuuden mukaan olla synkentämättä lastensa nuorta elämää, antaa heidän rakentaa tulevaisuuttaan, onneaan... Ja hän ymmärsi lastensa vallankumoukselliset pyrinnot.

Tämä huolenpito oli niin ihmeellistä ja hänen lapsilleen näyttämänsä esimerkki niin kaunis, että hekin tahtoivat entistä paremmin kaunistaa äitinsä elämää ja lievittää hänen murhettaan. Ja sinä vuonna, kun Vladimir Iljitš päätti yliopiston, perhettä kohtasi uusi onnettomuus. Pietarissa kuoli lavantautiin hänen sisarensa Olga. Vladimir Iljitš oli tullut juuri silloin keväällä sinne suorittamaan ensimmäistä osaa tutkintoja. Hänen oli vietävä sisarensa sairaalaan (onnettomuudeksi Olga joutui hyvin huonoon sairaalaan), ja sitten kun tämän tila huononi, sähkötettävä kutsu äidille. Vladimir Iljitš oli kahden äitinsä kanssa ensimmäiset, raskaimmat päivät. Hän toi äidin kotiin Samaraan. Hän näki, miten tämän uudenkin iskun sattuessa tuli ennen kaikkea ilmi äidin miehuullisuus ja herkkä ymmärtämys toisia kohtaan.

Äiti koetti hillitä suruaan, mutta kärsi tietysti kuitenkin tavatomasti. Olga oli erinomainen, etevä ja hyvin tarmokas tyttö.

Hän matkusti Pietariin syksyllä 1890 Naisten korkeakoulukursseille. Naisten korkeakoulua ei ollut Kasanissa eikä suinkaan Samarassa ja hänellä oli intohimoinen opinhalu. Kursseilla hän erottui heti ensimmäisenä vuonna tietojensa ja työkykyisyytensä tähden, ja hänen ystävättärensä, Z. P. Nevzorova-Kržižanovskaja, Torgonskaja ja A. A. Jakubova vainaja, puhuivat hänestä, että hän oli etevänä tyttönä ollut heidän kurssinsa keskiönä. Ystävät-täret pyysivät hänen apuaan kaikessa, mikä oli epäselvää tai vaikeasti ymmärrettävää, ja vahingoksi itselleen hän vielä sairastuttuaankin selitti heille kemiaa ja muita oppiaineita tutkintojen alettua. Hän pyrki myös yhteiskunnallisen toiminnan tielle, ja hänestä olisi epäilemättä tullut huomattu ja antaumuksellinen vallankumouksellinen. Hänen kuolemansa jälkeen äidin murhetta saattoi hieman lievittää ainoastaan se, että toiset lapset olivat lähettyvillä. Ja Volodja jäi vielä vuodeksi kotiin Samaraan.

Mutta tämän viimeisen talven loppupuolella hän oli toisinaan jo aika lailla ikävissään, hänellä oli halu päästä vilkkaampaan keskukseen, vallankumouksellisen työn avaralle kentälle. Samara oli siihen aikaan vain ikään kuin väliasemana matkalla Siperiasta, varsinaisesta karkotuspaikasta henkisen elämän keskukseen, joita olivat pääkaupungit ja yliopistokaupungit.

Muistissani on säilynyt Volodjan kanssa käymäni keskustelu eräässä aikakauslehdessä sinä talvena ilmestyneestä A. Tšehovin uudesta kertomuksesta „Sairashuone № 6”. Hän puhui tämän kertomuksen lahjakkuudesta ja siitä saamastaan voimakkaasta vaikutelmasta — yleensä Volodja piti Tšehovista — määritellen sen vaikutelman kaikkein parhaiten seuraavilla sanoilla: „Kun pääsin eilen illalla sen kertomuksen loppuun, niin minua alkoi suorastaan hirvittää, en voinut jäädä huoneeseeni, nousin ja menin ulos. Minulla oli sellainen tunne kuin minutkin olisi suljettu sairashuoneeseen № 6”. Oli ollut myöhäinen ilta, kaikki olivat jo hajaantuneet nurkkiinsa tai olivat nukkumassa. Ei ollut ketään, kenen kanssa hän olisi sanaa vaihtanut.

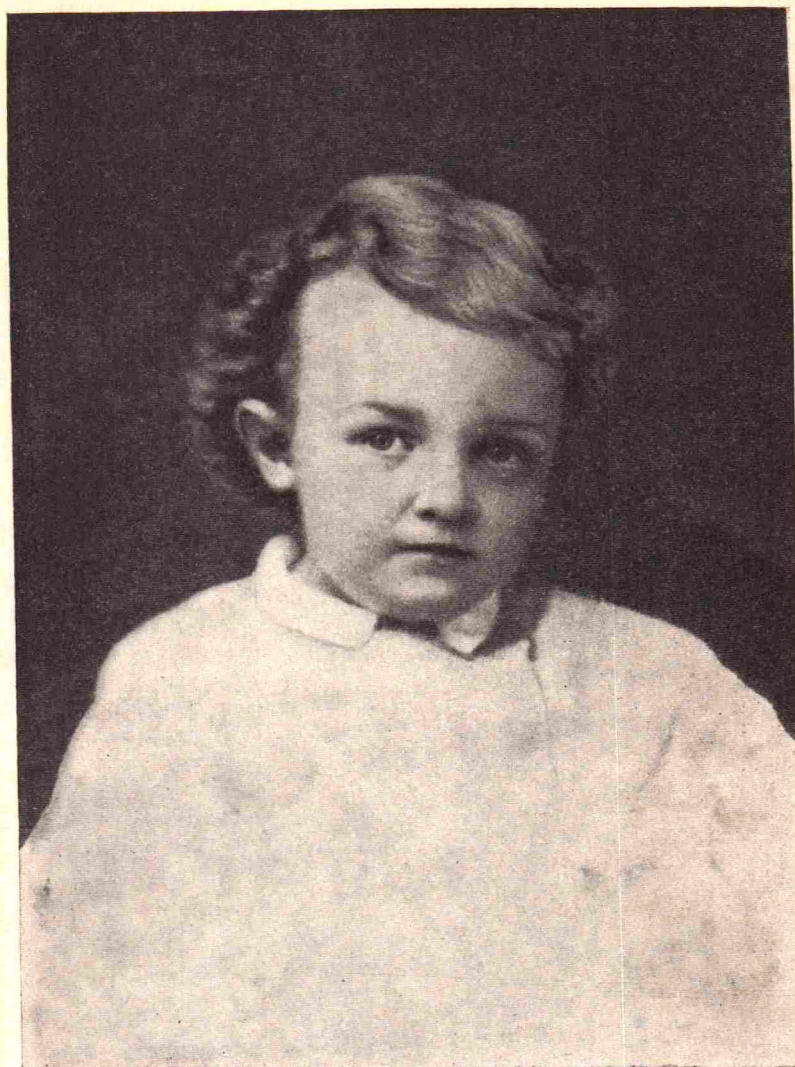
Nämä Volodjan sanat raottivat hänen henkistä mielentilaansa kaihtavaa verhoa: Samara merkitsi hänelle jo sellaista „Sairashuonetta № 6”, hän pyrki siitä ulos melkein samoin kuin Tšehovin onneton sairas. Ja hän teki varman päätöksen lähteä heti seuraavana syksynä. Mutta hänen ei tehnyt mieli asettua Moskovaan, minne koko perheemme lähti Moskovan yliopistoon menevän nuorimman veljen Mitjan mukana. Hän päätti muuttaa vilkkaampaan, henkisempään ja myös vallankumouksellisempaan keskukseen — Pietariin. Pietarilaiset nimittivät Moskovaa tuolloin isoksi kyläksi, Moskovassa oli siihen aikaan vielä paljon maaseutu- maista, ja Volodja oli jo saanut kylläkseen, kurkkua myöten kylläkseen maaseudusta. Sitä paitsi luullakseni hänen aikomuksensa hakea yhteyksiä työläisiin ja käydä kiinteästi käsiksi vallankumoukselliseen työhön oli myös vaikuttavana tekijänä, että hän piti parempana asettua asumaan itsenäisesti eikä jäädä kotiperheeseen, jonka toisia jäseniä hän olisi voinut komprometoida.

Järjestäydyttyämme Moskovaan kävimme äidin kanssa myöhäissyksyllä tapaamassa Volodjaa Pietarissa. Äidin käynnillä oli lisäksi erikoinen tarkoitus, hän tahtoi ostaa Volodjalle talvitakin. Volodja oli aina hyvin epäkäytännöllinen jokapäiväisissä arkiasioissa, hän ei osannut ostaa itselleen mitään eikä pitänyt ostamisesta, ja tavallisesti sitten myöhemminkin äiti tai minä otimme suorittaaksemme sen tehtävän. Siinä suhteessa hän muistutti täydellisesti isää, jolle äiti oli aina tilannut puvut ja valinnut pukukankaat ja josta oli kuten Volodjastakin kerrassaan yhdentekevää mitä puki päälleen, hän tottui vaatteisiinsa ja tuskin olisi koskaan omasta aloitteestaan niitä vaihtanut. Volodja oli siinä suhteessa samoin kuin paljossa muussakin täydellisesti isäänsä.

2. UUSIA TUTTAVUUKSIA JA YHTEYKSIA

Pietariin tultuaan Vladimir Iljitš alkoi hankkia tuttavuuksia vähitellen, varovaisesti. Hän tiesi, että hallitus katsoi häneen Aleksandr Iljitšin veljenä ennakkoluuloisesti, hän oli nähnyt, että nuorisopaloi usein varomattomasta lörpöttelystä, ehtimättä tehdä mitään. Kaikkinainen lörpöttely ja korupuhe oli hänelle vierasta, hän halusi saattaa tietonsa ja työnsä sen kerroksen palveluun, jonka hän tiesi tekevän vallankumouksen, työläiskerroksen palveluun. Hän haki sellaisten tuttavuutta, joilla oli samanlaiset katsomukset kuin hänellä ja olivat sitä mieltä, ettei vallankumousta ollut odotettavissa muka sosialistimielisen ja muka esi-isiensä kommunistisia uskomuksia ja tottumuksia kannattavan talonpoikaiston taholta eikä sivistyneistön edustajien taholta, nämä olivat antaumuksellisia ja valmiita uhraamaan henkensäkin, mutta yksinäisiä. Hän etsi niitä, jotka tiesivät varmasti kuten hänkin, että vallankumouksen Venäjällä suorittaa työväenluokka tai sitä ei tule lainkaan (Plehanovin sanat). Ne ihmiset, sosialidemokraatit, olivat silloin vähemmistöä. Enemmistö vallankumousmielisiä sivistyneitä kannatti narodnikkien ja narodnajavoljalaisten mielipiteitä, mutta koska järjestö oli jo hajoitettu eikä ollut minkäänlaista toimintaa, niin hyvin harva osoitti aktiivisuutta, enemmän oli juttelua ja melua. Juuri siitä sivistyneistön lörpöttelystä yrittikin Vladimir Iljitš pysytellä erillään. Poliisi, esivalta piti silloin myös narodnajavoljalaisuuden edustajia vaarallisempina, koska he eivät karttaneet väkivaltaa, tuottivat toisille kuolemaa ja panivat omankin henkensä kortin varaan. Heihin verrattuina sosialidemokraatit, jotka pitivät päämääränään työläisten keskuudessa harjoitettavaa rauhallista propagandaa, eivät tuntuneet kovinkaan vaarallisilta. „Pieni ryhmä ja jos milloin saanevat jotain aikaan — ehkä viidenkymmenen vuoden päästä”, — sanoi heistä poliisidepartementin johtaja Zvoljanski.

Suunnilleen samanlainen katsantokanta sosialidemokraateista oli väestönkin keskuudessa. Jos kerran sellainen sen ajan älyrintaman johtaja kuin Mihailovski ymmärsi niin huonosti Marxin mielipiteitä, ettei nähnyt — tai hämäsi — niiden vallankumouksellisen merkityksen, niin mitä sitten saattoi odottaa laajoilta kerroksilta! Tuskin kukaan oli lukenut Marxia, sosialidemokraateista oli saatu käsitys etupäässä heidän Saksassa harjoittamansa legaalisen parlamenttitoiminnan perusteella. Venäjällä ei siihen aikaan ollut parlamentista hajuakaan, ja siksi vallankumoukselliseen työhön pyrkivästä kärsimättömästä nuorisosta tuntui, että venäläiset sosialidemokraatit olivat yksinkertaisesti valinneet itselleen rauhallisen osan: Marxia lueskellen odottaa, kunnes

V. I. Lenin.
Valokuva, 1874.

Nuoruus. V. I. Lenin.
Taitelija V. Pragerin taulusta.

vapauden koitto luo valonsa Venäjän ylle. Heistä tuntui, että Marxin objektivismi verhosi täällä parhaassa mielessä vain ponneltomuutta ja vanhusmaista järkeilyä tai huonoimmassa mielessä keinotteluharrastuksia. Näin ajattelivat Marxin venäläisistä oppilaista nuorisolle arvovaltaiset vanhat vallankumoukselliset, joita palasi pakkotyövankeudesta ja karkotusmatkoilta. Heidän nuoruutensa oli ollut tulista ja uskaliasta taisteluintoa kaikkivoipaa itsevaltiutta vastaan, ja mennessään kansaan he olivat jättäneet kaikkinaiset lukunsa kesken ja vähätelleet diplomeista... Ja apein mielin ja ymmärtämättä he katsoivat uutta, epänuorekkaan vakavaa nuorisoa, joka katsoi voivansa muurautua paksujen tieteellisten teosten keskelle sellaisena aikana, kun ei mikään vielä ollut liikahtanut paikaltaan itsevaltiuden oloissa ja kansa eli entisellään, surkuteltavassa asemassa. Heidän mielestään se oli kylmäkiskoisuutta. He olivat halukkaita käyttämään tästä nuorisosta Nekrasovin sanoja:

Mies rehti kohtaan isänmaata
ei ole kylmä, tunteeton,
on moite hälle katkerinta...

Jokainen aikakausi tuo esiin omat vaatimuksensa, ja tavallisesti on niin, että vanhan sukupolven edustajat ymmärtävät huonosti nuoren polven ihanteita ja pyrintöjä, joka on oppinut ajattelemaan muuttuneissa yhteiskunnallisissa oloissa. Ja vaikka valtiolliset olot pysyivät Venäjällä entisinä, niin taloudelliset alkoivat muuttua kovasti: kapitalismi valtasi käsiinsä yhä suurempia alueita, yhä ilmeisemmäksi kävi, että kehitys kulkee meillä aivan samoin kuin Lännessä ja että vallankumouksen johtajana tulee meilläkin olemaan kuten siellä proletariaatti. Mutta vanhojen narodnikkilaiskatsomusten kannattajat eivät käsittäneet, ettei siinä ollut kysymys kenenkään välinpitämättömyydestä eikä kenenkään pahasta tahdosta, vaan että sellainen oli kehityksen kulku eikä sille mahtanut mitään kaikkein antaumukselliskaan into, ja heistä tuntui, että marxilaiset kulkiessaan sokeasti Lännen tietä tahtoivat keittää kaikki talonpojat tehtaan kattilassa. Kun heidän vakaumuksensa mukaan talonpojille sen sijaan olivat ominaisia kommunistiset katsomukset, joiden varassa he olisivat voineet välttää kapitalismin kautta johtavan vaivalloisen tien, kapitalismin, joka toi varsinkin alkuasteellaan kansalle lukemattomia vitsauksia ja kärsimyksiä. „Mieluummin ilman kapitalismia”,— sanoivat he V. V:n (Vorontsovin), Južakovin ja toisten narodnikkien suulla ja yrittivät löytää todisteita, että se „mieluummin” oli mahdollinen. He olivat tyytymättömiä marxilaisiin, kuten jonkin leikkauksen välttämättömyyttä käsittämätön henkilö harmittelee lääkärin tunteettomuutta ja kuivakiskoisuutta, kun tämä aivan rauhallisesti panee potilaan kestäämään

kaikki leikkauksen aiheuttamat kärsimykset eikä yritä „mieluummin” tulla toimeen ilman niitä.

Tästä kiltistä „mieluummin ilman kapitalismia” Vladimir Iljitš teki hyvin myrkyllistä pilkkaa sekä puheissaan tuolla kaudella että ensimmäisissä kirjoituksissaan, jotka sisälsivät etupäässä narodnikkilaisuuden arvostelua. Viittaamme lukijalle jo mainitsemaamme Vladimir Iljitšin teokseen: „Mitä ovat „kansan ystävät” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?”, josta saa parhaan käsityksen Iljitšin silloisista mielipiteistä ja jota nuoriso luki hektografilla monistettuina vihkosina kuluttaen ne risaksi.

Jo ennen niiden vihkosten ilmestymistä, talvella 1893 Vladimir Iljitš esiintyi narodnikkeja vastaan Moskovassa. Se tapahtui joululoman aikana, kun hän tuli käymään meillä kotona. Juhlapäivinä järjestettiin tavallisesti illatsuja. Niinpä sitten eräessä ylioppilasasunnossa pidetyssä keskusteluillalla Vladimir Iljitš esiintyi narodnikkeja vastaan. Hän joutui siellä ottamaan yhteen etupäässä tunnetun narodnikki-kirjailijan V. V:n (Vorontsovin) kanssa. Hän ei ollut tavannut V. V:tä henkilökohtaisesti eikä tiennyt ketä vastaan puhui ja sitten oikein suuttui tuttavalleen¹, joka oli tuonut hänet siihen illatsuun, siitä ettei tämä ollut sanonut hänelle, kuka oli hänen vastustajansa. Hän oli puhunut tavanomaisen rohkeasti, tietojensa täysaseistuksessa ja koko vakaumustensa voimalla. Tuntemattoman nuoren miehen uskaliaisuus tuntui vastapuolen kannattajista ylettömältä, koko marxilaismielinen nuoriso iloihi kovasti äkkiarvaamattomasta kannatuksesta ja harmitteli, että tuntematon oli V. V:n läksytettyään livehtanut nopeasti pois illatsusta. Mutta Vladimir Iljitš moitti itseään myöhemmin, että oli kiihottuneena siitä arvovaltaisesta sävystä, millä V. V. oli lausunut vanhentuneita mielipiteitään, haastattanut itsensä paljastuspuheisiin epäkonspiratiivisessa paikassa. Tästä illatsusta ei ollut kuitenkaan ikäviä seurauksia, sillä juhlapäivinä Moskovon poliisikin juhli mielellään, ja sitä paitsi Iljitšin nimeä ei tiennyt kukaan, häntä sanottiin „pietarilaiseksi”. Moskovon nuorisolle hänen esiintymisensä oli kuitenkin hyvin merkityksellinen. Se selvitti nuorille marxilaisille monia asioita, se tuki heitä ja antoi sysäyksen eteenpäin.

Pietarissakin Vladimir Iljitšillä oli sinä talvena vähän tuttavua. Hän kävi teknologioiden kerhossa; sen ryhmittymän keskiönä olivat Krasinin veljekset, joihin hän oli saanut yhteyden Nižni Novgorodin kautta, ja sitä paitsi oli tutustunut eräisiin valvettuineisiin ja aktiivisiin työläisiin, kuten Babuškiniin (ammuttiin vuoden 1905 vallankumouksen jälkeen Siperiassa) ja V. A. Šelgunoviin, joka on jo kauan sitten menettänyt näkönsä ja esiintyy

¹ M. P. Jasneva-Golubeva.— A. J.

nytkin Moskovassa muisteltiin¹. Hän tutustui eräisiin legaalisiin marxilaisiin kirjailijoihin, kuten P. B. Struveen ja A. N. Potresoviin, joihin häntä lähensi yhteinen narodnikkeja vastaan käyty taistelu. Potresov muuten oli hänen lähimpiä tovereitaan myöhemminkin, työn perusteella „Iskrassa” aina II edustajakokouksessa 1903 tapahtuneeseen kahtiajakoon saakka. Mutta suunnatessaan Struven kanssa iskuja narodnikkeja vastaan Vladimir Iljitš aavisti ennen kuin muut hänessä sellainen ei-vallankumouksellisen vieraita oireita, joka ei tehnyt Marxin opista kaikkia johtopäätöksiä ja pysähtyi puhtaasti legaaliseen, professorimaiseen, porvarilliseen marxismiin. Hän vaistosi Struvessa tulevan kadetin ja jo heti silloin teki kiivaan hyökkäyksen tätä vahingollista poikkeamaa vastaan peitenimellä K. Tulin kirjoittamassaan artikkelissa Potresovin v. 1895 julkaisemassa kokoelmassa „Aineistoa taloudellisen kehityksemme luonnehtimiseen”. Tämä kokoelma ei onnistunut läpäisemään sensuuria kuten aikaisemmin Beltovin nimellä ilmestynyt Plehanovin kirja „Kysymykseen monistisen historiakäsityksen kehityksestä”. Vaikeatajuinen otsikko pelasti Plehanovin kirjan, joka sisälsi kiivaita hyökkäilyjä narodnikkeja vastaan ja lausui selvästi julki vallankumouksellisten marxilaisten katsantokannan. Mutta monista kuivista numeroja kihisevistä artikkeleista huolimatta „Aineistojen” kokoelma ei mennyt läpi Tulinin artikkelin takia ja poltettiin. Vain muutama kappale saatiin pelastetuksi, ja sen tähden vain harvat lukivat silloin Vladimir Iljitšin artikkelin.

Niinmuodoin sensuuri sai nopeasti selvän vallankumouksellisen marxilaisuuden — sosialidemokratian — ja legaalisen marxilaisuuden välisestä erosta. Sen eron alkoivat käsittää myös eräät vallankumoukselliset narodnikit, he alkoivat huomata, että heidän vastustajansa sosialidemokraatit ovat oikeastaan myös vallankumouksellisia ja ettei heitä sovi läjätä yhteen „legaalisten marxilaisten” kanssa, jotka tehdessään toteamuksen, että Venäjä „menee kapitalismille oppiin” (motto Struven kirjaan „Kriittisiä huomautuksia kysymykseen Venäjän taloudellisesta kehityksestä”), eivät tehneet siitä minkäänlaista päätelmää siinä mielessä, että oli välttämättä taisteltava olemassaolevaa järjestelmää vastaan. Eräät nuoret narodnajavoljalaiset, jotka eivät olleet tunnustaneet yhteisömmme merkitystä (näimme eräästä edellisestä luvusta, että sitä eivät enää olleet tunnustaneet Aleksandr Iljitš ja hänen toverinsa v. 1887), lähentyivät nyt sosialidemokraatteja saadessaan varmuuden, että nämä eivät ainoastaan olleet vastustamatta poliittista taistelua, vaan ottivat sen lippuunsa tunnukseksi. Niinpä narodnajavoljalaiset, joilla oli Pietarissa oma kirjapainonsa (Lahden kirjapaino), itse ehdottivat

¹ V. A. Selgunov kuoli v. 1939.— *Toim.*

sosialidemokraateille näiden lentolehtisten ja brošyyrien painamista pitäen kahden suunnan välisenä erona vain sitä, että sosialidemokraatit kääntyivät työläisten puoleen eivätkä yhteiskunnan toisten luokkien puoleen, mutta että näiden suunta oli myös vallankumouksellinen. Lahden kirjapainossa painettiin monet Vladimir Iljitšin kirjoittamat lentolehtiset ja hänen kirjassensa „Sakoista”; toinen, „Lakoista” joutui poliisin käsiin kirjapainoa takavarikoitaessa ja tuhoutui.

Mutta se tapahtui myöhemmin. Kesän 1894 — ensimmäisen Pietarissa viettämänsä talven jälkeen — Vladimir Iljitš oli meidän seurassamme lähellä Moskovaa sijaitsevassa Kuzminkissa, joka ei ole kaukana Kurskin rautatien asemalta Ljublinosta. Hän vietti aikansa melko sulkeutuneena ja luki paljon. Levätäkseen hän teki kävelymatkoja pienemmän veljensä ja sisarensa kanssa lähiympäristössä ja istutti heihin sosialidemokraattisen opin alkeita. Moskovalaisista sosialidemokraateista hän tapasi Mickiewiczia, johon oli tutustunut jo aikaisemmin Nižni Novgorodissa, sekä Ganšinia ja Maslennikov veljeksiä. Nämä toverit ottivat painaakseen hänen vihkonsa „Mitä ovat „kansan ystävät” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?”, jotka ilmestyivät syksyllä 1894 Moskovassa ja Pietarissa hektografiilla monistettuina.

Muistan, etten ollut ehtinyt lukea hänen vihkostaan Mihailovskista käsikirjoituksena, ja etsiskelin sitä sitten Moskovasta.

Se ei ollut kovinkaan helppoa, sillä Mihailovskin esiintyminen sosialidemokraatteja vastaan oli herättänyt paheksuntaa monissa, ja Moskovassa oli liikkeellä useita käsinkirjoitettuja tai kotituotteenä painettuja hänelle tarkoitettuja vastauksia. Niitä vastauksia ei voitu painattaa legaalisesti, ja Mihailovskia vastaan herättikin suuttumusta juuri se, että hän hyökkäili ja panetteli ihmisiä, joilta oli suu tukittu. Minulle kerrottiin parista kolmesta vastauksesta ja niitä kuvattaessa sanottiin: „Yksi on perusteellisempi, sanonnat ovat vain kovin sopimattomia”. — „Esimerkiksi millaisia?” — kysyin minä kiireesti. — „Esimerkiksi näinkin: Mihailovski munasi itsensä”. — „Olkaa hyvä, hankkikaakin minulle juuri se”, — sanoin minä päätellen aivan varmasti, että juuri se oli lähtöisin Volodjan kynästä. Ja myöhemmin nauroimme hänen kanssaan sitä tuntu-merkkiä, josta määrittelin virheettömästi hänen kirjoituksensa.

3. TAISTELU „EKONOMISTEJA” VASTAAN

Vladimir Iljitš joutui paitsi narodnikkeja ja „legaalisia marxislaisia” vastaan käymään taistelua vielä niin sanottuja „ekonomisteja” vastaan. Se oli suunta, joka kielsi työläisten puolelta harjoitettavan poliittisen taistelun välttämättömyyden ja sen taistelun puolesta työläisjoukoissa suoritettavan agitaation. Sen

alkujuurena oli terve ja luonnollinen pyrkimys lähentyä poliittisesti aivan kehittymättömiä työläisiä, joissa oli vielä säilynyt usko tsaariin, lähentyä heitä heidän jokapäiväisten tarpeidensa ja vaatimustensa kannalta. Kysymys oli ensimmäisistä askelista näiden joukkojen keskuudessa, jotka oli herätettävä ja joissa oli kehitettävä pyrkimystä omanarvontunnon puolustamiseen sekä tietoutta, että pelastus oli löydettävissä ainoastaan yhdistymisessä, yhteenliittymisessä, ja oli myötävaikutettava tähän yhteenliittymiseen. Ja yhdistäminen kävi päinsä vain välittömien havainnollisten tarpeiden pohjalla, ennen kaikkea esittämällä vastalause isäntien harjoittamia sortotoimenpiteitä vastaan. Niinpä kaikkein takapajuisimmat, kehittymättömimmätkin työläiset ymmärsivät kehotuksen nousta kapinaan ylettömän pitkää työaikaa ja kaikenkaltaisilla juonilla toimeenpantuja palkanalentamisia vastaan, kehotuksen vaatia kuumaa vettä ruokatunniksi, työn lopettamista lauantaisin aikaisemmin, että saattoi käydä saunassa, tai vaatia väärien sakkomaksujen lakkauttamista ja töykeiden, kopeilevien työnjohtajien poistamista jne.

Liittyessään yhteen sellaisten jokapäiväisten tarpeiden pohjalla työläiset oppivat taistelemaan yhdessä, yksimielisesti ja lujina puolustamaan yhteisiä etuja, ja onnistuminen siinä taistelussa antoi tuntuman omasta voimasta ja oli omiaan edistämään yhdistymistä. Ensimmäisten lakkojen onnistuminen — ja mitä pienempiä ja oikeutetumpia olivat vaatimukset, sitä helpommin ne tyydytettiin — siivitti ja sysäsi eteenpäin voimakkaammin kuin mikään agitaatio. Elinoloihin saadut parannukset antoivat tilaisuuden ja mahdollisuuden lueskella, hankkia lisätietoja. Sen tähden kaikki työläisjoukkoihin menevät sosialidemokraatit aloittivat agitaation talousluontoisista puutteista. Myös Vladimir Iljitšin lentolehtisissä mainittiin jonkin tehtaan tai tuotantolaitoksen työläisten jokapäiväisistä vaatimuksista, ja niillä oli sen takia suuri vaikutus. Siinä tapauksessa, jos isännät eivät suostuneet tyydyttämään sovinnolla työläisten vaatimuksia, suositeltiin apukeinoksi lakkoa. Lakon onnistuessa hyvin yhdessä tuotantolaitoksessa toisetkin saivat herätteen käyttää samaa taistelumenetelmää.

Se oli aikaa, jolloin siirryttiin propagandasta, pienien kerhojen piirissä suoritetusta työstä, agitaatioon, työhön joukkojen keskuudessa. Vladimir Iljitš oli myös niitä, jotka kannattivat sellaista muutosta. Parhaiten lienee ero propagandan ja agitaation välillä ollut määriteltävissä Plehanovin sanoilla: „Propaganda antaa paljon aatteita pienelle henkilöpiirille, agitaatio sitä vastoin yhden aatteen joukoille”.

Mutta jos kokonaan kehittymättömiä työläisiä oli ensin lähennyttävä välttämättä pitäen lähimpiä taloudellisia tarpeita lähtökohtana, niin ei kukaan puhunut alun alkaen selvemmin kuin

Vladimir Iljitš siitä, että sen oli oltava ainoastaan alkuportaana ja että poliittista tietoisuutta oli kehitettävä heti ensimmäisistä keskustelutilaisuuksista ja ensimmäisistä lentolehtisistä. Muistan keskustelleeni siitä hänen kanssaan myöhään syksyllä 1895 vähää ennen hänen vangitsemistaan, kun olin taas Pietarissa käymässä hänen luonaan.

„Miten voi heti ruveta puhumaan politiikasta takapajuisille työläisille, joista tsaari on toinen jumala ja jotka ottavat taloudellisia vaatimuksia sisältävät lentolehtisetkin käteensä vielä varoen ja peläten? Kunpa se ei vain vaikuttaisi heihin poistyöntävästi”, — sanoin minä tarkoittaen vielä takapajuisempia Moskovan työläisiä.

Vladimir Iljitš selitti minulle silloin, että kaikki riippui asian esittämistavasta.

„Tietenkin se vaikuttaa työläisiin poistyöntävästi, jos aletaan puhua heti paikalla tsaaria ja vallitsevaa järjestelmää vastaan. Mutta jokapäiväinen elämähän on kokonaan punoutunut „politiikkaan”. Maalais- ja kaupunkipoliisin sekä santarmin karkea käytös ja virkavaltaisuus, heidän puuttumisensa asiaan joka kerta, kun on eripuraisuutta isännän kanssa ja aina ehdottomasti tämän etuja katsoen sekä kaikkien vallanpitäjien suhde lakkoihin — se kaikki osoittaa nopeasti, kenen puolella he ovat. On vain joka kerta muistutettava siitä lentolehtisissä ja artikkeleissa, osoitettava mikä osuus on paikkakunnan poliisilla tai santarmilla ja sitten siihen suuntaan ohjattu ajatus menee jo vähitellen eteenpäin. Tärkeää on tähdentää sitä aivan alusta, olla päästämättä sellaisia harhaluuloja kehittymään, että voidaan saavuttaa jotakin pelkällä taistelulla tehtailijoita vastaan”. „Esimerkiksi sellaisestakin, että on julkaistu uusi laki työläisistä, — sanoi Vladimir Iljitš (en muista nyt tarkkaan mitä se laki koski. — A. J.), — se kuuluu selittää, näyttää miten paljon ja mitä siinä on tehty työläisten hyväksi ja miten paljon tehtailijoiden hyväksi. Ja niinpä julkaisemassamme sanomalehdessä panemme pääkirjoitukseksi artikkelin: „Mitä ajattelevat ministerimme?”, mikä näyttää työläisille mitä meidän lainlaadintamme on ja kenen etuja se puolustaa. Puhumme tahallamme ministereistä emmekä tsaarista. Mutta se artikkeli on oleva poliittinen, ja sellainen pitää ehdottomasti olla jokaisen numeron pääkirjoitus, että lehti kasvattaisi työläisiä poliittisesti tietoisiksi”. Sellainen Vladimir Iljitšin kirjoittama artikkeli oli todellakin „Rabotšeje Delo” lehden ensimmäisessä numerossa, joka ei silloin päässyt julkisuuteen, vaan takavarikoitiin kuten tunnettua silloin, kun Volodja tovereineen vangittiin joulukuun 9 p:nä 1895. Luin sen samoin kuin muunkin „Rabotšeje Delon” ensimmäiseen numeroon silloin valmisteilla olleen aineiston. Lehden painaminen mimeografilla oli hyvin vaihalloista työtä ja vaati pitkällistä valmistelua. Muistan, miten

myrkyllisesti siinä artikkelissa satutettiin ministeriä ja miten kansanomainen ja taisteluhenkinen artikkeli oli.

Puhun siitä näin yksityiskohtaisesti todistaakseni, miten väärässä olivat monet silloin „ekonomismiin” taipuwait puolustautuessaan myöhemmin sillä, että myös Vladimir Iljitš siihen aikaan kirjoitti talousaiheisia lentolehtisiä. Poliittisen pääkirjoituksen sisältävän lehtinumeron takavarikoiminen käsikirjoituksena ja sitä sitten seurannut Vladimir Iljitšin vangitseminen runsaasti neljäksi vuodeksi antoi eräänlaista aihetta sellaisille puolusteluille, vaikka heti ollessaan vähän aikaa vapaalla jalalla ennen karkotusta ja sitä paitsi sekä vankilassa että karkotuspaikalla Vladimir Iljitš toi siinä suhteessa kyllin selvästi katsantonsa julki, ettei hänen niskoilleen lainkaan olisi sopinut panna syytöstä „ekonomismista”. Mainittakoon vaikkapa vain hänen karkotuspaikalta lähettämänsä protesti Kuskovin „Credoa”¹ vastaan.

Tämä selvän-poliittinen suuntaus oli ominaista Iljitšille aivan alusta, sen alkujuurena oli oikein ymmärretty Marxin oppi, ja se oli myös sopusoinnussa venäläisen sosialidemokratian kanta-äidin „Työn vapautus” ryhmän tai oikeastaan sen ryhmän perustajan Plehanovin katsomusten kanssa. Vladimir Iljitš tiesi hyvin Plehanovin katsomukset hänen kirjoituksistaan, ja sitä paitsi oli henkilökohtaisesti tutustunut häneen ulkomaanmatkallaan keväällä 1895. Matkan virallisena tarkoituksena oli ollut lomailta ja saada hoitoa keuhkokuumeen jälkeen ja epävirallisena — ryhtyä kanssakäymisiin „Työn vapautus” ryhmän kanssa.

Vladimir Iljitš oli hyvin tyytyväinen matkaansa ja matkalla oli hänelle suuri merkitys. Plehanovilla oli aina ollut hänen silmissään suuri arvovalta; Axelrodiin hän tutustui silloin läheisesti; palattuaan hän kertoi, että hänellä oli Plehanovin kanssa muodostuneet hyvät vaikkakin melko kaukaiset suhteet, ja Axelrodin kanssa sen sijaan hyvin läheiset, ystävyyssuhteet. Vladimir Iljitš arvosti suuresti kummankin mielipidettä. Myöhemmin hän lähetti karkotuksesta heille kirjasensa „Venäjän sosialidemokraattien tehtävät” painatettavaksi. Ja kun minä kerroin hänelle vanhusten siitä antamasta kiittävästä lausunnosta, kirjoitti hän minulle: „Heidän (vanhusten) hyväksyvä lausuntonsa kirjoituksistani on arvokkainta mitä saatan kuvitella”. Ja tavattuään heitä hän ryhtyi entistä määrätietoisemmin ja tarmokkaammin järjestämään sosialidemokraattien poliittista puoluetta Venäjällä.

Ulkomailta palattuaan Vladimir Iljitš kävi meillä Moskovassa ja kertoi paljon matkastaan ja keskusteluistaan, oli tavattoman tyytyväinen ja vilkas, sanoisinpa oikein — säteilevän iloinen. Se johtui etupäässä siitä, että hänen oli onnistunut tuoda rajan yli illegaalista kirjallisuutta.

¹ Uskontunnustus.— A. J.

Tietäessään, että häntä seurattiin erikoisen ankarasti perhesuhteiden takia, Vladimir Iljitš ei ollut aikonut tuoda mukanaan mitään luvatonta, mutta ei malttanut ulkomailla mieltään, kiusaus oli liian suuri — ja hän otti mukaansa kaksipohjaisen matkalaukun. Se oli siihen aikaan tavallinen illegaalisen kirjallisuuden kuljetustapa, kirjallisuus pantiin kahden pohjan väliin. Työ suoritettiin ulkolaisissa liikkeissä siististi ja tarkasti, mutta poliisi tiesi sen keinon varsin hyvin, ja voitiin ainoastaan toivoa, ettei suinkaan jokaista matkalaukkua tutkita. Mutta niinpä vain tullitarkastuksessa Vladimir Iljitšin matkalaukku käännettiin ylösalaisin ja sitä paitsi pohjaan kopautettiin. Vladimir Iljitš tiesi, että työnsä taitavat rajaviranomaiset saavat sillä tavalla selville toisen pohjan, ja päätteli jo palaneensa, kuten hän meille kertoi. Se tosiasia, että hänet oli päästetty niine hyvineen menemään ja hän oli luovuttanut matkalaukun Pietarissa, missä se oli yhtä hyvällä onnella tyhjennetty, oli saanut hänet erinomaiselle tuulelle, ja siinä mielentilassa hän saapui meille Moskovaan.

4. TAKAA-AJO JA VANGITSEMINEN

Oli tietenkin varsin mahdollista, että Vladimir Iljitš ei ollut erehtynyt olettaessaan, että kätkö oli saatu ilmi, mutta varsin yleisen tavan mukaan palanutta ei heti vangittu, että olisi saatu kiikkiin useampia henkilöitä, jotka ottivat kirjallisuutta vastaan ja levittivät sitä, ja olisi sillä keinoin saatu iso juttu alulle.

Syksyllä 1895 Vladimir Iljitšiä seurattiin tarkasti. Hän puhui minulle siitä käydessäni hänen luonaan sinä vuonna myöhään syksyllä, kuten edellä jo mainitsin. Siinä tapauksessa jos hänet olisi vangittu, hän kielsi päästämästä Pietariin äitiä, jolle hänen asiansa ajaminen ja kulkeminen kaikenlaisissa laitoksissa olisi ollut erikoisen raskasta, koska siihen liittyivät muistot samanlaisesta vanhemman veljen asian ajamisesta. Sillä kerralla tutustuin veljeni luona V. A. Šelgunoviin, joka oli silloin vielä nuori ja reipas työmies.

Vladimir Iljitš kertoi minulle monta tapausta, miten hän oli osannut livahtaa kyttä pakoon. Hänellä oli hyvä näköaisti ja nopsat jalat, ja muistan, että hänen kertomuksensa olivat sangen hauskoja ja hän puhui hyvin vilkkaasti, iloisesti nauraen. Mieleeni on jäänyt erikoisesti eräs tapaus. Urkkija oli ajanut itsepintaisesti takaa Vladimir Iljitšiä, joka ei tahtonut suinkaan viedä häntä sille asunnolle, minne oli ollut menossa, eikä voinut myöskään mitenkään päästä eroon. Pitäessään silmällä tuota vastenmielistä seuralaista Iljitš havaitsi miehen seisovan pietarilaisen talon syvässä porttikäytävässä. Silloin hän meni nopeasti

portin ohi, pujahti saman talon ovesta sisään ja tarkkaili sieltä mielihyvällä, miten väijytyksestä kavahtanut seuraaja joutui hämmennyksiin kadotettuaan hänet näkyvistä.

„Istuuduin ovenvartijan nojatuoliin, mistä minua ei näkynyt, mutta minä saatoin tarkkailla kaikkea ikkunan läpi ja kovasti huvittuneena katselin hänen tukalaa tilannettaan; ja eräs portaita laskeutuva mies katsoi ihmetellen ovenvartijan tuolissa istuvaa ja naurusta vääntelevää tyyppiä”, — hän kertoi.

Mutta vaikka toisinaan pääsikin näppäryydellä eroon takaa-ajajista, niin poliisi, pihamiehet (jotka olivat silloin talon poliisina) ja urkkijalaumat olivat sittenkin voimakkaammat. Ja ne pääsivät lopulta Vladimir Iljitšin ja hänen toveriensa jäljille, joiden oli pienenä ryhmänä suoritettava paljon kaikenlaisia kiellettyjä toimia: tavattava toisiaan konspiratiivisissa kokouksissa, käytävä työläisten asunnoissa, jotka oli pantu merkille ja joita seurattiin, hankittava ja vietävä perille illegaalista kirjallisuutta, kirjoitettava, painettava ja levitettävä lentolehtisiä jne. Työnjakoa oli vähän, sillä työntekijöitäkin oli vähän, ja sen tähden jokainen kiinnitti nopeasti poliisin huomiota. Ja sitä paitsi katu-urkkijoiden lisäksi oli vielä provokaattoreja, jotka hierautuivat „oman väen” varjolla kerhoihin; sellainen oli siihen aikaan hammaslääkäri Mihailov, joka vaikkei kuulunutkaan siihen kerhoon, jossa Vladimir Iljitš työskenteli, oli selvillä toisistakin kerhoista. Sellaisia provokaattoreja työntyi myös työläiskerhoihin, ja sitä paitsi senaikaiset työläiset olivat naiiveja ja kävivät helposti koukkuun. Illegaalista työtä tehdessään ihmiset eivät siihen aikaan pysyneet kauan „elossa”: työ pääsi alkuun vasta syksystä 1895, ja joulukuun 9 p:nä Vladimir Iljitš ja enin osa hänen tovereitaan „korjattiin pois”.

Ja niin Vladimir Iljitšin toiminnan ensimmäinen kausi päättyi vankilanportille. Mutta niinä 2½ vuotena hän itse henkilökohtaisesti sekä myös meidän sosialidemokraattinen liikkeemme oli kulkenut pitkän taipaleen eteenpäin. Vladimir Iljitš kävi niinä vuosina ratkaisevia taisteluja narodnikkeja vastaan ja tehtyään eron kaikenlaisista poikkeamista toi täysin selvästi julki vallankumouksellisen marxilaisen olemuksensa, otti yhteyden ulkomailla toimivaan venäläisten marxilaisten ryhmään, jotka olivat laske- neet perustan marxilaisuuden levittämiselle Venäjällä. Mutta sitäkin tärkeämpää oli se, että hän aloitti käytännöllisen työn, järjesti yhteyden työläisiin ja esiintyi puolueen johtajana ja organisaattorina siihen aikaan, kun puolueen syntymisen mahdollisuutta pidettiin vielä epäiltävänä silloisen Venäjän oloissa. Ja vaikka puolue syntyikin (puolueen I edustajakokouksessa) vasta hänen poissa ollessaan, kun hän oli karkotettuna, niin se syntyi hänen vaikutuksestaan ja sen jälkeen, kun hän oli

perustanut ensimmäisen sosialidemokraattisen poliittisen järjestön Pietarissa, suunnitellut ensimmäisen poliittisen äänenkannattajan ja kun oli pidetty ensimmäiset suuret — koko Pietaria ja Moskovaa käsittävät — lakot.

VI. VLADIMIR ILJITŠ VANKILASSA

Vladimir Iljitš oli vangittaessa kovasti rasittunut viimeaikaisesta hermostuttavasta työntouhusta ja oli hieman huonovointinen. Tietystä „ohranan” kortista vuodelta 1896 saa käsityksen hänen terveydentilastaan.

Ensimmäisen kuulustelun jälkeen hän lähetti meille Moskovaan asialle Nadežda Konstantinovna Krupskajan. Salakirjoitusta käyttäen hän oli kirjeessä pyytänyt tätä varoittamaan meitä kiireellisesti, että hänen ulkomailta tuomaansa matkalaukkaa kysyttäessä hän oli sanonut jättäneensä sen meille Moskovaan.

„Ostakoot samanlaisen ja sanokoot minun laukukseni... Pian tai joku voi joutua kiinni”. Niin kuului hänen ilmoituksensa, mikä jäi mieleeni hyvin, koska jouduttiin kaikenkaltaisia varokeinoja käyttäen ostamaan ja tuomaan kotiin matkalaukku, jonka näöstä Nadežda Konstantinovna sanoi jotain hyvin epämääräistä ja joka ei tietenkään ollut lainkaan ulkomailta tuodun kaksipohjaisen laukun näköinen. Jottei se olisi näyttänyt aivan tuliterältä, uudelta, otin sen mukaani Pietariin, kun matkustin tapaamaan veljeä ja ottamaan selvää hänen jutustaan.

Matkalaukulla oli alkuaikana Pietarissa niin merkittävä osuus kaikissa tovereiden kanssa käymissäni keskusteluissa, salakirjoituksen vaihdossa veljeni kanssa sekä mieskohtaisissa keskusteluissa hänen kanssaan, että kaduilla kartoin katsomastakin sellaista kauppojen ikkunoihin, mihin oli pantu näytteille tuo aivan jo luonnolleni käynyt sapettava esine, en sietänyt enää sen näkemistäkään. Mutta vaikka siihen olikin vihjailtu ensimmäisessä kuulustelussa, ei siitä saatu mitään selvää, ja se syytös hukkui, kuten usein kävi, toisten joukkoon, joista oli hankittu vaikeammin kumottavaa syytösaineistoa.

Niinpä todistettiin, että Vladimir Iljitš oli ollut yhteistoiminnassa ja kanssakäymisessä hyvin monien samaan aikaan vangittujen henkilöiden kanssa, ja eräältä, Vanejevilta oli takavarikoitu illegaalisen lehden „Rabotšeje Delon” käsikirjoituskappale; todistettiin yhteys työläiskerhoihin, joita Vladimir Iljitš oli ohjannut — Nevan tullin takana. Sanalla sanoen, oli aivan kylliksi todistusaineistoa santarmitutkiminnon aloittamiseksi.

Toiseksi veljeni vangitsemisen jälkeen meille saapui Moskovaan Mihail Aleksandrovitš Silvin, hänen kerhonsa vapaaksi jäänyt jäsen; Silvin kertoi saaneensa kirjeen vankilasta Vladimir Iljitšiltä tuttavan naisen nimelle, jonka luona Iljitš oli ruokaillut.

Siinä ensimmäisessä isossa vankilasta lähettämässään kirjeessä Vladimir Iljitš selitti sen työn suunnitelmaa, mitä hän aikoi vankilassa harrastaa,— aineiston valmistamista hänen suunnittelemaansa „Kapitalismin kehitys Venäjällä” nimistä kirjaa varten. Oheisine hyvin pitkin tieteellisten teosten ja tilastokokoelmien luetteloineen pitkä vakavasävyinen kirje naamioi etevästi sen salaisen tarkoituksen, ja kirje tuli perille esteettömästi, ilman ainoatakaan tahraa. Ja Vladimir Iljitš kyseli kuitenkin siinä kirjeessä tovereiltaan ei enempää eikä vähempää kuin että ketä oli vangittu yhtäikaa hänen kanssaan, kyseli ilman minkäänlaista ennakkosopimusta, mutta niin, että toverit ymmärsivät ja vastasivat hänelle heti, ja valppaat vahdit eivät osanneet epäillä mitään.

„Hetä ensimmäisessä kirjeessä Vladimir Iljitš kysyi meiltä vangituista, ja me vastasimme hänelle”,— sanoi Silvin minulle ihastuksissaan.

Valitettavasti on säilynyt ainoastaan kirjeen alkuosa, oheista kirjaluetteloa ei ole, se lienee niitä kirjoja etsittäessä jäänyt jonnekin ja joutunut kadoksiin. Suurin osa luettelon kirjoja oli todella tarpeellinen Vladimir Iljitšille hänen työtään varten, niin että kirje tähtäsi kahteen jänikseen ja vastoin tiettyä sananlaskua osui kumpaankin. Voin ainoastaan muistini varassa kertoa mil-laisten nimikkeiden välityksellä, punoen niitä taitavasti luetteloon, Vladimir Iljitš kyseli tovereidensa kohtaloa. Niiden nimikkeiden kohdalla oli kysymysmerkki, jolla tekijä muka osoitti muistista lainaamansa kirjan nimen epätarkkuutta ja joka tosi-asiassa tähdensi, että sillä kohtaa hän ei pyytänyt kirjaa, vaan kysyi asiaa. Kyselyssään hän käytti tovereiden salanimiä. Monet niistä sopivat hyvin hänen tarvitsemiensa kirjojen luonteeseen, eikä kysely voinut herättää huomiota. Sillä tavoin hän kysyi Vasili Vasiljevitiš Starkovia: „V. V. Kapitalismin kohtalo Venäjällä”. „Vee-vee” tarkoitti Starkovia. Nižninovgorodilaisten Vanejevin ja Silvinin kyselyn, joita kutsuttiin „Mininiksi ja Požarskiksi”, olisi pitänyt jo kiinnittää vankien kirjeiden vähänkin huolellisen tarkastajan huomiota, koska kirja ei kuulunut suunnitteilla olleen teoksen aihepiiriin,— heitä oli tarkoittamassa nimike, Kostomarovin kirja „Sekasorron ajan sankarit”. Mutta se oli kuitenkin tieteellinen historiallinen kirja, ja olisi ymmärrettävästi ollut aivan liikaa vaatia kirjenippujen tarkastajilta niin suurta selkeänäköisyyttä, että he olisivat huomanneet sellaisen ristiriitaisuuden. Kaikki salanimet eivät kuitenkaan sopineet niin verrattain mukavasti tieteellisten kirjanimikkeiden hehkyisiin, ja eräänä seuraavista, jonka rinnalla oli tietenkin aina välissä todella työlle tarpeellisia kirjoja, oli Brehmin kirja „Pikku jyr-sijöistä”. Toverit olivat varmoja, että sillä kohtaa kysymysmerkki tarkoitti kysyä, miten oli käynyt Kržižanovskin, jonka salanimi

oli „Suslikki”. Aivan samoin englanniksi kirjoitettu otsikko Mayne Reid „The Mynoga” tarkoitti Nadežda Konstantinovna Krupskajaa, jolla oli peitenimenä „Kala” tai „nahkiainen”. Nämä nimikkeet olisivat ehkä voineet kiinnittää sensuurin huomiota, mutta kirjeen vakava sävy, tavaton määrä lueteltuja kirjoja ja sitä paitsi jossain toisella (kadonneella) liuskalla ollut kaukonäköinen lause: „kirjojen monipuolisuus on parantava olojen yksitoikkoisuutta” turrutti heidän valppautensa.

Valitettavasti muistissani ovat säilyneet ainoastaan nämä muutamat nimikkeet, joiden johdosta meillä oli jolloinkin paljon naurua. Muistan vielä vain sanan „Goutchoui” tai „Goutchioule”, jonkin historiallisen kirjan (en enää muista sen nimeä) keksityn tekijän nimen, joka oli tahallaan kirjoitettu ranskalaisittain monimutkaisesti. Sen tuli merkitä Gutsulia eli Zaporožetsia. Muistan vielä, että „Sekasorron ajan sankareista” Silvin kertoi Iljitšille vastatun: „Kirjastossa on ainoastaan teoksen I osa”, ts. vangittuna on vain Vanejev mutta Silvin ei.

Vladimir Iljitš pantiin aluksi tutkintavankilaan, jota nimitettiin lyhyesti „predvarilka”¹. Se oli melko suotuisten vankilaolosten aikaa. Tavallisesti sai tapaamisluvan kuukauden kuluttua vangitsemisen jälkeen ja kaksi kertaa viikossa: toisen kerran mieskohtaisesti ja toisen kerran yhteisesti ristikkoseinän takaa. Edellinen sai kestää puoli tuntia vanginvartijan läsnäollessa, jälkimmäinen kokonaisen tunnin. Tällöin vartijat kävelivät edestakaisin — toinen sen rautaristikkaisen häkin takana, johon vangit tuotiin, ja toinen vieraiden selän takana. Sen kovan melun takia, joka niinä päivinä vallitsi ja joka varmaankin vaikutti vanginvartijoihin yleensä väsyttävästi, sekä myös heidän alhaisen henkisen kehitystasonsa takia näinä tapaamistunteina saattoi eräänlaista viekkautta käyttäen puhua melkein kaikesta. Ruokapaketteja otettiin vastaan kolmesti viikossa ja kirjoja kaksi kertaa. Tällöin kirjoja eivät tarkastaneet santarit, vaan viereisessä rakennuksessa sijaitsevan oikeuden prokuraattorilaitoksen viranomaiset, ja koska kirjoja tuotiin hirveän paljon, oli se tarkastus luullakseni useimmissa tapauksissa pelkkä muodollisuus. Kirjojen välittämisessä sallittiin melko suurta vapautta, pois otettiin vähän; oli lupa antaa jopa kuukausijulkaisuja ja myöhemmin myös viikkojulkaisuja. Niin muodoin ei ollut elämästä irtautuneisuutta, joka on yksinäisen vankeuden raskaimpia puolia. Melko rikas oli myös „predvarilkan” kirjasto, joka oli koottu eri lahjoituksista, niin että monet toverit, varsinkin työläiset, täydensivät vakavasti siellä tietoaan.

Valmistautuessaan pitkäaikaiseen istumiseen ja olettaessaan saavansa sen jälkeen pitkän matkan karkotustuomion Vladimir

¹ Lyhenpöte „Дом предварительного заключения”. — *Toim.*

Iljitš päätti käyttää tänä aikana myös Pietarin kirjastoja kerätäkseen aineistoa suunnittelemaansa tutkielmaa „Kapitalismin kehitys Venäjällä” varten. Hän lähetti kirjeissä pitkiä tieteellisten teosten ja tilastollisten kokoelmien luetteloja niitä kirjoja hänelle hankittiin Tiedeakatemian, yliopiston ym. kirjastoista. Asuin äitini kanssa Pietarissa enimmänsä osan Vladimir Iljitšin vankilassa-oloaikkaa ja jouduin kantamaan hänelle nipuittain kirjoja, joita oli sitten hänen koppinsa nurkassa iso kasa. Myöhemmin olot muuttuivat kovemmiksi siinäkin suhteessa, vangille koppiin annettavien kirjojen määrä määriteltiin tiukasti ja niukasti. Mutta silloin ensin Iljitš voi kiiruhtamatta tehdä muistiinpanoja tilastokokoelmista ja sitä paitsi pitää hallussaan muitakin, tieteellisiä ja belletristisiä, venäjän- sekä vieraskielisiä kirjoja.

Välitettyjen kirjojen runsaudesta johtuen meillä oli erinomaisen tilaisuus olla niiden kautta kanssakäymisissä. Vladimir Iljitš oli jo vapaana ollessaan opettanut minulle salakirjoituksen alkeita, ja me olimme hänen kanssaan hyvin ahkerassa kirjeenvaihdossa panemalla huomaamattomia pisteitä tai viivoja kirjaimiin ja osoittaen sovitulla merkillä kirjeen sisältävän kirjan ja sivun.

Kyllä me pilasimmekin aika lailla silmiämme sillä kirjeenvaihdolla! Mutta sen avulla saimme käydä keskustelua ja välittää tarpeellista sekä konspiratiivista, ja siksi se oli verrattoman hyvä keino. Sitä käyttäessämme eivät paksuimmatkaan muurit eikä ankarinkaan päällystön toimittama valvonta pystynyt häiritsemään sananvaihtoaamme. Mutta emme me tietenkään kirjoittaneet yksinomaan tarpeellisimmista asioista. Toimitin hänelle sillä tavoin tietoja vapaudesta, sellaista, mitä oli epämukava kaikkea naamiointiakin hyväksi käyttäen sanoa tapaamisajalla. Hän puolestaan antoi samanluontoisia tehtäviä, pyysi sanomaan jotakin tovereille, otti yhteyksiä heihin ja kävi kirjeenvaihtoa vankilan kirjastosta ottamissaan kirjoissa; pyysi sanomaan, monenteenko lautaan häkissä, johon päästettiin kävelyllä, oli mustalla leivällä liimattu kirjelappu jollekulle heistä. Hän piti hyvää huolta tovereista: kirjoitti rohkaisevia kirjeitä sille, kenen oli kuullut olevan hermostunut, pyysi hankkimaan milloin mitään kirjoja, järjestämään tapaamismahdollisuuksia niille, joilla ei ollut. Tämä huolenpito vaati paljon aikaa häneltä sekä meiltä. Hänen ehtymättömän reipas mielialansa ja huumorinsa piristi ja rohkaisi tovereitakin.

Iljitš sai onneksi olla vankilassa suotuisissa olosuhteissa, voidaan sanoa. Tietenkin hän laihtui ja tuli varsinkin istumisajan loppupuolella kalpean näköiseksi, mutta hänen vatsalaukkunsaakin, josta hän oli ulkomailla ollessaan kääntynyt erään tunnetun sveitsiläisen spesialistin puoleen, oli vankilassa-olovuotena ollut

paremmassa kunnossa kuin edellisenä vuonna hänen ollessaan vapaana. Äiti valmisti ja toi hänelle kolme kertaa viikossa ruokapaketteja mainitun spesialistin hänelle määräämän ruokavalion mukaan; sitä paitsi Vladimir Iljitš sai maksullisen aterian ja maitoa. Lienee vaikuttanut suotuisasti myös tämän Venäjänmaan „hoitolan” säännöllinen elämä, jollaista ei tietenkään voinut olla ajateltavissakaan illegaalisen työn hermostuttavassa hyörinässä.

Keskustelutunnit olivat hänen kanssaan hyvin sisällökkäitä ja mielenkiintoisia. Erikoisen paljon saattoi jutella ristikkohäkin takaa. Keskustelimme vihjauksin käyttäen puheen seassa vieraskielisiä nimityksiä niin epämukaville sanoille kuin „lakko” tai „lentolehtinen”. Tavallisesti tuli kerättyä paljon uutisia ja sitten sai jännittää kaiken kykynsä, että sai ne kerrotuksi. Veli puolestaan käytti kaiken taitonsa kertoakseen omat asiansa ja kyselläkseen. Ja kuinka me molemmat nauroimmekaan hyvillä mielin, kun saimme ilmoitetuksi tai saimme selvän jostakin oikein sotkuisesta puheesta. Yleensä tapaamisemme näyttivät huolettoman vilkkaalta juttelulta, mutta tosiasiasa ajatus oli koko ajan jännityksissä, sillä oli kyettävä kertomaan, kyettävä ymmärtämään sekä muistamaan kaikki saadut tehtävät. Muistan, että kerran innostuimme ylettömän paljon käyttämään vieraskielistä sanastoa, ja Vladimir Iljitšin selän takana kulkeva vanginvartija sanoi tuikeasti:

— Ei saa puhua vierailta kielillä, ainoastaan venäjää.

— Eikö saa,— sanoi vilkkaasti veli kääntyen mieheen päin,— no rupean sitten puhumaan venäjää. Niin että sano sille kultaiselle miehelle...— jatkoi hän keskustelua kanssani.

Nyökäytin nauraen päätäni: „kultainen mies” tarkoitti varmasti Goldmannia, ts. koska kiellettiin vieraskielisten sanojen käyttö, niin Volodja käänsi saksalaisen nimen venäjäksi, ettei olisi käsitetty kenet hän mainitsi.

Sanalla sanoen, Vladimir Iljitš osasi vankilassakin saada hehkuvalle tarmokkuudelleen toimialaa. Hän osasi järjestää elämänsä niin, että koko päiväksi oli työtä. Etupäässä tietenkin tieteellistä työtä. Vankilassa hän kokosi laajan aineiston kirjaansa „Kapitalismin kehitys Venäjällä”. Vladimir Iljitš kiirehti sitä. Kun kerran istumisajan lopulla ilmoitin hänelle, että jutun käsittely lähenee huhujen mukaan pian loppuaan, hän huudahti: „Aikaista, en ole ehtinyt vielä kerätä kaikkea aineistoa”.

Mutta hän ehti tehdä muutakin kuin sitä suurta työtään. Hän halusi ottaa osaa illegaaliseen vallankumoukselliseen elämään, joka silloin alkoi pulputa voimakkaasti. Sinä kesänä (1896) oli Pietarissa suuria kutomatyöläisten lakkoja, jotka levisivät sitten Moskovaan ja olivat proletariaatin vallankumouksellisessa liikkeessä käännteentekeviä lakkoja. Tiedetään, minkä hämmingin ne lakot saivat aikaan hallituspiireissä, niin että keisari pelkäsi

niiden takia palata etelästä Pietariin. Kaupungissa oli yleistä kuohuntaa ja rauhattomuutta. Vallitsi tavattoman reipas ja innostava mieliala. Nikolai II kruunausvuotena siihen liittyvine kuuluisine onnettomuustapauksineen oli merkkitapahtumana kahden pääkeskuksen työläisten koe-esiintyminen,— ikään kuin tsaarinvallalle pahanenteisenä työläisten esimarssina, joka ei tosin ollut vielä poliittisluontoista, mutta jo tiivein rivein ilmennyttä ja joukkoluontoista. Nuorempien tovereiden on vaikea arvioida ja kuvitella nyt sitä kaikkea, mutta meistä se lakko oli 80-luvun raskaan sorron jälkeen, kun oli ollut tyydyttävä myyrämäiseen olemassaoloon ja keskusteltava salakomeroissa, erinomaisen suuri tapahtuma. Edessämme ikään kuin „aukes kolkon vankilan teljet ja näimme kirkkaan päivänpaisteen”, tulevaisuuden udusta ikään kuin tuli näkyviin sen työväenliikkeen muoto, jolla liikkeellä vallankumous pystyi saamaan ja oli saava voiton. Kirjateoriasta, joidenkin kirjatoukka-marxilaisten etäisestä utopiasta peräisin ollut sosialidemokratia sai lihaa ja verta, ilmeten elämänvoimana sekä proletariaatille että toisille yhteiskunta-kerroksille. Venäjän itsevaltiuden tunkassa ja tukahduttavassa vankilassa aukesi ikkuna, ja me kaikki hengitimme ahneesti rai-kasta ilmaa ja jos milloin niin nyt tunsimme olevamme reippaita ja tarmokkaita.

„Taisteluliitto työväenluokan vapauttamiseksi”, kuten Vladimir Iljitšin perustamaa liittoa nimitettiin hänen vangitsemisensä jälkeen, tuli yhä laajemmin tunnetuksi. Tuotantolaitos toisensa jälkeen esitti sille pyynnön, että se julkaisisi niillekin lentolehti-siä. Se sai myös valituksia: „Miksi liitto on unohtanut meidät?” Niin ikään siltä vaadittiin yleisluontoisia, ensi sijassa vappu-julistuksia. Vapaana olevat toverit harmittelivat, ettei Vladimir Iljitš voinut kirjoittaa niitä. Ja hänen itsensä teki mieli niitä kirjoittaa. Sen lisäksi hän oli jo suunnitellut kirjasten aiheita, kuten „Lakoista”.

Hän teki työtä ohjelmakysymyksen hyväksi. Ja niinpä hän yritti kirjoittaa vankilassa myös illegaalisia kirjoituksia. Niitä oli tietysti mahdotonta saada vapauteen salakirjoitusta käyttäen. Oli ryhdyttävä käyttämään näkymätöntä kirjoitusta, joka oli sitten kehitettävä vapaudessa näkyviin. Vladimir Iljitš muisti erään lastenleikin ja alkoi kirjoittaa maidolla kirjan rivien väliin, mikä piti lampulla lämmittämällä saada näkyviin. Hän teki sitä varten itselleen pieniä mustetolppoja mustasta leivästä, että saattoi nielaista ne, jos ovelta kuului liikettä tai tirkistysreistä tarkkailtiin. Ja nauraen hän kertoi eräänä päivänä olleen niin huonon onnen, että oli pitänyt niellä kokonaista kuusi muste-tolppoa.

Muistan, että Iljitšillä oli siihen aikaan sekä ennen vankilaa että sen jälkeen mieluisena puheenpartena: „Ei ole niin viekasta

kujetta, ettei siitä nokkelammalla selvitä”. Ja luontaisella kekseliäisyydellään hän harjoitteli vankilassa sitä. Hän kirjoitti vankilasta lentolehtisiä, kirjoitti kirjasen „Lakoista”, joka takavarikoitiin Lahden kirjapainon takavarikossa (kirjaseen oli kehittänyt ja kopioinut Nadežda Konstantinovna). Sitä paitsi hän kirjoitti puoleen ohjelman ja siihen melko yksityiskohtaisen „selityskirjelmän”, jonka osittain kopioin minä Nadežda Konstantinovnan vangitsemisen jälkeen. Sekään ohjelma ei nähnyt julkisuutta, saatuani sen valmiiksi annoin sen A. N. Potresoville, ja kun hänet vangittiin, joku, jolle hän oli antanut sen säilytettäväksi, hävitti sen¹. Minulle jäi Nadežda Konstantinovnalta perinnöksi paitsi työtä myös illegaalisen kirjallisuuden konspiratiivinen säiliö — pieni pyöreä pöytä, jonka oli Iljitšin neuvon mukaan tehnyt eräs puuseppätoveri. Hieman tavallista paksumman ainoan pöydänjalan sorvattu alanappula kiertyi irti, ja kaiverrettuun syvennykseen mahtui aika iso käärö. Piilotin sinne yöksi aina jäljentämäni kirjoituksen osan ja hävitin tarkkaan alkuperäiskappaleen, lampulla lämmitetyt sivut. Pöytä teki varsin tärkeitä palveluksia, sitä ei keksitty Vladimir Iljitšille eikä myöskään Nadežda Konstantinovnalle tehdystä kotitarkastuksessa; ohjelman jäljennetty viimeinen osa säilyi tallessa, ja sen antoi minulle pöydän mukana Nadežda Konstantinovnan äiti. Pöytä ei ollut näöltään epäilystä herättävä, ja vasta myöhemmin nappulan kierteet kuluivat paljosta avaamisesta ja se tuli hölläksi.

Alkuaikoina Vladimir Iljitš hävitti tarkkaan lentolehtisten ja muiden illegaalisten kirjoitusten konseptit jäljennettyään ne mädällä, mutta sitten käyttäen hyväkseen tieteellistä työtä tekevän mainetta alkoi jättää niitä tilastollisiin sekä muihin muistiinpanoliuskoihin, jotka oli kirjoitettu täyteen hänen tasaisella ja pienellä käsiälällään. Eikä esimerkiksi sellaista kirjoitusta kuin ohjelman yksityiskohtaista selitystä olisi saanutkaan hävittää konseptina, sillä sitä ei voinut jäljentää päivässä; ja myöhemmin Iljitš sitä harkitessaan teki alituisesti korjauksia ja täydennyksiä. Ja niinpä hän kerran tapaamisaikana kertoi tapansa mukaan humoristisesti minulle, miten hänen kopissaan jälleen tehdystä tarkastuksessa santarmiupseeri oli hieman penkonut aika isoa nurkkaan pinottua kirja-, taulukko- ja muistiinpanokasaa ja oli suoriutunut siitä leikinlaskulla: „Tänään on liian kuuma, että voisi tilastoa harrastaa”. Veli sanoi, ettei hän ollut silloin erikoisesti ollut huolissaanakaan, „ei niin isosta kasasta kuitenkaan löytyisi”, ja lisäsi sitten nauraen: „Minä olen paremmassa asemassa kuin toiset Venäjän

¹ Selityskin oli samoin takavarikoitu jo käsikirjoituksena ja kauan aikaa sitä luultiin tuhoutuneeksi. Vasta Vladimir Iljitšin kuoleman jälkeen löydettiin siitä yksi epätäydellinen kappale ja julkaistiin „Proletarskaja revoljutsiassa” № 3 (26) v. 1924. (ks. *V. I. Lenin*, Teokset, 2. osa, suom. ss. 77—103. Toim.)—A. J.

keisarikunnan kansalaiset — minua ei voida vangita”. Häntä kyllä nauratti, mutta minä olin tietysti huolissani, pyysin olemaan varovaisempi ja sanoin, että vaikka häntä ei voidakaan vangita, niin kovennetaan tietenkin tuntuvasti rangaistusta, jos hän joutuu kiinni, ja että niin röyhkeästä teosta kuin illegaalisten kirjoitusten kirjoittamisesta vankilassa voi saada pakkotyövankeuttakin.

Ja sen tähden olin aina levoton odottaessani takaisin kemiallisen kirjeen sisältävää kirjaa. Erikoisen hermostunut olin odottaessani vankilasta palautettavaksi erästä kirjaa, muistaakseni siinä oli ohjelman selitys, ja tiesin, että kirjassa oli kaikki rivienvälit kirjoitettu maidolla. Pelkäsin, että vankilan hallinto voi ehkä tarkastuksessa havaita jotain epäiltävää tai että pitkällisessä säilytyksessä kirjaimet voivat ehkä tulla itsestään näkyviin, kuten toisinaan kävi, jos maito oli kokoomukseltaan liian vahvaa. Ja aivan kuin kiusalla en saanut kirjoja takaisin määräpäivänä. Kaikki muut vankien sukulaiset saivat torstaina kirjansa, jotka oli annettu samana päivänä, mutta minulle vanginvartija virkkoi vain: „Teille ei ole”, vaikka vastikään tapaamishuoneessa, mistä olin juuri tullut, veljeni sanoi kirjat palauttaneensa. Tämä ensikertainen viivytykseni sai minut olettamaan, että Iljitš oli saatu kiinni; kirjoja palauttanut aina synkännäköinen vanginvartija näytti myös erikoisen synkältä. En tietenkään voinut vaatia mitään, ja niin olin tuskassa kokonaisen vuorokauden, seuraavaan päivään, kunnes minulle luovutettiin kirjat, niiden joukossa ohjelman sisältävä kirja.

Sattui niinkin, että veli myös huolestui turhaan ja hätääntyi. Joidenkin vangitsemistapausten jälkeen (lienee ollut Potresovin vangitsemisen jälkeen) talvella 1896 myöhästyin sattumalta tapaamisesta ja tulin viimeiseen vuoroon, mitä en ollut tavallisesti tehnyt; Vladimir Iljitš päätteli, että minut oli vangittu, ja hävitti jonkin valmistamansa konseptin.

Mutta sellaisia jännityshetkiä oli vain harvoin, sellaisista erikoisista syistä, jos tapahtui uusia vangitsemisiä; yleensä Iljitš oli hämmästyttävän hillitty, maltillinen ja hyväntuulinen tapaamisaikoina ja hereällä naurullaan karkotti huolestuneisuutemme.

Ei kukaan meistä, vangittujen sukulaisista, tiennyt millainen tuomio oli odotettavissa. Sosialidemokraatteja rangaistiin melko lievästi narodnajavoljalaisiin verrattuna. Mutta Pietarin viime tapahtumana oli ollut M. I. Brusnevin juttu, joka päättyi kovaan tuomioon: 4 vuotta yksinäiskoppia ja 10 vuoden karkotus Itä-Siperiaan — niin kuului tuomiopykälä.

Pelkäsimme kovasti pitkällistä vankilassa istumista, mitä monet eivät olisi kestäneet ja mikä olisi joka tapauksessa vaikuttanut hyvin turmiollisesti veljeni terveyteen. Jo niinkin Zaporozets

oli vuoden istumisesta saanut ankaran hermovian, mikä osoittautui myöhemmin parantumattomaksi mielenvikaisuudeksi. Vanejev oli laihtunut ja yski (hän kuoli keuhkotautiin karkotuksessa, vuoden kuluttua vapautumisensa jälkeen); Kržižanovski ja toiset olivat myös kuka missäkin määrin hermostuneita.

Sen tähden kaikki tunsivat suorastaan mielenkevännystä, kun saatiin tietää kolmen vuoden karkotustuomio Itä-Siperiaan.

Tuomio julistettiin helmikuussa 1897. Äiti ajoi asiaa ja sen tuloksena Vladimir Iljitš sai luvan matkustaa Siperiaan omaan laskuunsa eikä etappitietä. Se oli oleellinen helpotus, sillä vaellus siirtovankilasta toiseen vaati paljon voimia ja hermoja.

Muistan, miten veljeni vapautumispäivänä minun ja äitini huoneeseen riensi Jakubova ja suuteli veljeäni nauraen ja itkien yhtäkaaa.

Ja hyvin elävästi on jäänyt mieleeni veljen paljonpuhuvasti kirkastuneet kalpeat ja laihat kasvot, kun hän nousi ensi kertaa hevosraiton kattokerrokseen ja sieltä nyökkäsi minulle.

Hän sai ajaa Pietarin kaduilla hevosraitilla ja sai tavata tovereita, sillä kaikilla vapaaksi päästetyillä „dekabristeilla” oli lupa viipyä Pietarissa kotonaan ennen matkallelähtöä kolme päivää. Tämän ennenkuulumattoman myönnytyksen sai aluksi pojalleen J. O. Zederbaumin (Martovin) äiti sen kautta, että hänellä oli jotain tuttavuutta poliisidepartementin johtajan Zvoljanskin kanssa; ja sitten kun kerran oli annettu aiheita sellaiseen, ei poliisipäällikkö katsonut mahdolliseksi kieltää toisilta. Lopputuloksena he kaikki tapasivat toisiaan, kävivät joukkokuvassa (tunnettu valokuva) ja järjestivät kaksi kauankestänyttä ilta-kokousta, ensimmäisen Stepan Ivanovitš Radtšenkolla ja toisen Zederbaumilla. Kertoman mukaan poliisi oli ajan kuluttua hoksannut, että oli tehnyt vikapiston, kun oli päästänyt ne sosialidemokraatit vapaasti kävelyille pitkin Pietaria, ja että he eivät suinkaan olleet aivan rauhallista väkeä; kerrottiin myös, että Zvoljanski oli saanut siitä kyytiä. Olipa miten hyvänsä, sen tapauksen jälkeen ei enää tehty „tukussa” sellaisia myönnytyksiä; jos joku sai joskus luvan jäädä ennen karkottamista kaupunkiin, niin sen saivat joko tietysti sairaat tai vain erikoista profektiota nauttivat. Kokouksissa „vanhat” ja „nuoret” kohtasivat. Väiteltiin taktiikasta. Erikoisesti sellainen puhtaasti poliittinen kokous oli ensimmäinen, Radtšenkolla pidetty. Toisessa — Zederbaumilla — oli hermostuneempi ja levottomampi tunnelma. Ensimmäisessä kokouksessa syntyi väittely „dekabristien” ja „Rabotšaja Mysl” lehden myöhäisimpien kannattajien välillä.

Vladimir Iljitš sai luvan olla kolme päivää myös Moskovassa kotonaan. Tavattuuan tovereitaan hän oli aikeissa antaa vangita

itsensä Moskovassa ja matkustaa edelleen yhdessä heidän kanssaan. Silloin oli juuri saatu valmiiksi rautatie Krasnojarskiin, eikä etappitie näyttänyt enää niin vaivalloiselta kuin aikaisemmin, sillä oli vain kaksi vankilaa — Moskovassa ja Krasnojarskissa. Eikä Vladimir Iljitš halunnut käyttää hyväkseen helpotusta, jota tovereilla ei ollut. Muistan, että se pahoitti äidin mieltä kovasti, hänelle kun oli ollut erinomaisen suurena lohtuna Volodjan saama lupa matkustaa omaan laskuun. Sen jälkeen kun äidille oli todistettu, miten tärkeää oli saada matkalupa omaan laskuun, ja sen jälkeen kun hänelle oli kerrottu jonkun vanhan karkotusvangin sanat: „Voisin toistaa karkotuksen, etappia en koskaan”, — kaiken sen jälkeen Vladimir Iljitš päättää kieltäytyä suurella vaivalla saadusta myönnytyksestä ja lähteä vapaaehtoisesti taas vankilaan!

Mutta asia päättyi hyvin. Pietarissa uudestaan vangitut „dekabristit” eivät saapuneet Moskovaan vielä kolmen myönnetyn päivän päätyessä, ja tällöin levottomaksi tullut Moskovan ohra asetti kutsumalleen Vladimir Iljitšille uhkavaatimuksen: joko hänen oli otettava matkustuslupa karkotuspaikalle ja lähdeävä seuraavana päivänä tai heti paikalla jäätävä vankilaan. Nämä konkreettiset Venäjän tosiolot vielä niiden vähemmän hioutuneessa — kuin Pietarissa — niiden moskovalaisessa muodossa, tässä kaupungissa, joka oli ruhtinas Sergein ilmetty „perintömaa”, sellainen näköala, että oli mentävä heti vankilaan hyvästelemättä edes kotiväkeä ja odotettava siellä epämääräinen aika „oman joukon” tuloa, sellainen edessä oleva näköala tuli esteeksi hänen halulleen lähteä tovereiden mukana. Voitolle pääsi terveän järjen luonnollinen protesti sitä vastaan, että hänen olisi haaskattava hyödyttömästi voimia vain tehdäkseen samalla tavalla kuin toiset toverit, sekä hänen alituinen tuntonsa välttämättömyydestä säästää voimia todellista taistelua varten haaskaamatta niitä ritarillisten tunteiden ilmaisuun, ja Iljitš päätti lähteä matkalle seuraavana päivänä. Nelisin — äiti, sisar, Maria Iljinitšna, ja minä mieheni Mark Timofejevitšin kanssa, lähdimme saattamaan häntä Tulaan.

Vladimir oli karkotukseen mennessään monien tunnustama johtaja. Puolueen ensimmäinen edustajakokous 1898 asetti hänet puolueen äänenkannattajan toimittajaksi ja antoi hänen tehtäväkseen kirjoittaa puolueen ohjelman. Ja meidän sosialidemokraattinen liikkeemme astui niinä vuosina ensimmäisen ja sen tähden myös kaikkein vaikeimman askelensa puoluekantasuutta kohti, laajaa joukkomittaista taistelua kohti. Melkein kaikki johtajat vangittiin, ensimmäisen edustajakokouksen osanottajat vietiin melkein tyystin, mutta perusta oli laskettu. Liikkeen ensimmäinen alkutaival oli kuljettu.

VII. KARKOTUS

Vladimir Iljitšin karkotusaika kului myös verrattain suotuisissa oloissa. Äidin vaivannäön ansiosta hän sai luvan huonon terveytensä takia kärsiä tuomionsa Siperian kaikkein terveellisimmällä seudulla, Minusinkin kihlakunnassa. Hänelle oli määrätty karkotuspaikaksi Šušenskojen kylä eli, kuten sitä silloin lyhyesti nimitettiin, Suša. Hänen kanssaan siellä oli kaksi tai kolme puolalaista työläistä. Samasta jutusta tuomitut toverit oli lähetetty toisiin kyliin. Huonoimpiin oloihin lienee juutalaisena joutunut J. O. Zederbaum (myöhemmin Martov). Hänet lähetettiin kaikkein pohjoisimpaan karkotuspaikkaan, Turuhanskiin, joka oli ylipääsemättömien rämeiden ja soiden takana, ja hän sai olla koko karkotusaikansa erillään tovereista. Toisilla oli sen sijaan mahdollisuus tavata, käydä toistensa luona juhlatapausten merkitsemiseksi, kuten häissä, uuden vuoden vastaanottajaisissa jne., tai saada lupa käydä Krasnojarskissa saamassa hoitoa,— niinpä veljeni kävi siellä hammaslääkärissä. Martoviin pidettiin yhteyttä yllä vain kirjeellisesti, ja Vladimir Iljitš olikin hänen kanssaan hyvin ahkerassa kirjeenvaihdossa.

Vladimir Iljitšin aika kului hyvin yhdenkaltaisesti alituisessa ponnekkaassa kovassa työnteossa. Karkotettuna ollessaan hän kirjoitti tutkielmansa „Kapitalismin kehitys Venäjällä” (ilmestyi huhtikuussa 1899) ja joukon artikkeleja, jotka osittain julkaistiin „legaalisten marxilaisten” silloisessa aikakauslehdessä „Novoje Slovo” ja koottiin myöhemmin „Talousopin harjoitelmia ja artikkeleita” nimiseksi kirjaseksi.

Hän oli totuttanut tekemään työtä säännöllisesti eikä hän pitänyt pitkiä väliaikoja töissään silloinkaan, kun se yleensä katsotaan välttämättömäksi, kuten esimerkiksi matkalla tai epämääräisessä, odottavassa asemassa ollessa. Niinpä paitsi sitä, että hän sen kuukauden kuluessa, minkä odotti Krasnojarskissa matkamääräystä, kävi joka päivä lukemassa kauppias Judinin kirjastossa kolmisen virstan päässä kaupungista, hän osasi käyttää osittain lukutyöhön Rumjantsevin kirjastossa nekin kolme päivää, mitä hänellä oli ollut lupa viipyä kotonaan Moskovassa. Se saattoi kerrassaan hämilleen erään nuoren ylioppilaan, Jakovlevin, joka pikkupojasta tunsu perheemme ja pistäytyi tapaamaan häntä ennen kolmen vuoden karkotusmatkalle lähtöä. Levokseen Iljitš teki mielellään kävelyretkiä ja kulki jäniksenajossa tai linnustamassa lähi ympäristön metsissä, joissa oli siihen aikaan runsaasti riistaa.

Eräässä karkotuspaikalta lähettämässään kirjeessä Vladimir Iljitš kuvasi sitä kylää, „Su-šu-šu”, kuten hän nimitti sitä leikillään,— mihin hänet oli määrätty.

„Kylä on iso, on monta katuria ja ne ovat aika likaisia ja pölyisiä — niin kuin olla kuuluu. Tämä on aroa, ei ole puutarhoja eikä yleensä kasvillisuutta. Kylän ympärillä on... lantaa, jota täällä ei kuljeteta pelloille, vaan heitetään suoraan kylän taakse, niin että kylästä ei pääse muuten kuin että pitää aina melkein kulkea aikamoisen lantamäärän yli. Aivan kylän laidassa on pieni Suš-joki, joka on nyt tykkänään kuivunut. Noin virstan puolentoista päässä kylästä (tarkemmin: *minusta*, sillä kylä on pitkä) Suš laskee Jeniseihin, joka muodostaa siinä kohdassa ison joukon saaria ja salmia, niin ettei Jenisein pääväylälle ole pääsyä. Käyn uimassa kaikkein isoimmassa salmassa, joka on nyt myös kovasti madaltunut. Toisella puolella kylää (Suš joelta pois päin) on noin 1½ virstan päässä „Salo” („Bop”), kuten talonpojat sanovat juhlaillisesti, mutta tosiasiaa aivan surkea, raikattu metsikkö, jossa ei ole edes kunnollista varjoa (sen sijaan paljon mansikoita!) ja jolla ei ole mitään yhteistä Siperian taigan kanssa, jonka toistaiseksi tiedän vain kuulopuheelta mutta jossa en ole käynyt (sinne on täältä ainakin 30—40 virstaa). Vuoret... vuorista ei sanontani ollut tarkka, sillä ne ovat täältä noin 50 virstan päässä, niin että ne näkee vain kun ne eivät ole pilvien peitossa... tarkalleen samoin kuin Genevestä voi nähdä Mont Blancin. Sen tähden myös runoni¹ ensimmäinen (ja viimeinen) säe sisältää eräänlaisen runollisen hyperbolan (onhan sellainen käsite runoilijoilla!) mikä koskee „Altain juurta”... Sen tähden kysymykseesi, mille vuorille olen jo kiivennyt, voin vastata vain: hiekkakummuille, joita on niin sanotussa „salossa” — yleensä täällä on hiekkaa kylliksi”².

Siperiassa oli elämä siihen aikaan hyvin halpaa. Niinpä Vladimir Iljitš sai ensimmäisenä karkotusvuotenaan sillä apurahalla, joka karkotusvangeille kuului, 8 ruplan kuukausimaksusta, huoneen ja täyden ylöspidon talonpoikaisperheessä.

Vuoden kuluttua hänen luokseen meni äidin kanssa hänen morsiamensa Nadežda Konstantinovna Krupskaja. Vladimir Iljitš muutti isompaan asuntoon ja aloitti perhe-elämän. Nadežda Konstantinovnalle oli määrätty karkotuspaikaksi Ufa, mutta pyynnöstään hän oli saanut luvan vaihtaa sen Sušenskojeksi, jonne Vladimir Iljitš oli määrätty. Vladimir Iljitš käänsi Nadežda Konstantinovnan kanssa ansiotarkoituksessa englannin kielestä Webb puolisojen kirjan trade unionismista.

Olin Iljitšin kanssa silloin koko ajan vilkkaassa kirjeenvaihdossa. Tavallisissa kirjeissä hän kyseli kirjoja, antoi tehtäviä

¹ Krasnojarskista kirjoittamassaan kirjeessä, jossa Vladimir Iljitš tiedotti saaneensa määräyksen Sušenskojen kylään, hän kertoi leikillään, että oli jo alkanut sepittää runoa, jonka ensimmäinen säe kuului: „On Altain juurella Suša”.— A. J.

² V. I. Lenin, Kirjeitä omaisille, 1934, ss. 56—57.— Toim.

ja kirjoitti kirjallisista töistään, elämästään sekä tovereista; kemiallisissa salakirjeissä minä kirjoitin hänelle vallankumouksellisen taistelun ja toiminnan kulusta Venäjällä ja hän lähetti artikkeleitaan, että toimittaisin ne pietarilaiseen „Taisteluliittoon” tai ulkomaille „Työn vapautus” ryhmälle julkaistavaksi. Sillä tavoin näille järjestöille lähetettiin „Venäläisten sosialidemokraattien tehtävät” niminen kirjanen, jonka ulkomailta ilmestyneeseen kappaleeseen alkulauseen kirjoitti P. B. Axelrod, sekä vastaus silloisten „ekonomistien” kirjeeseen, jonka olivat laatineet Kuskova ja Prokopovitš ja joka oli saanut nimekseen „Credo”. Sen johdosta vastaus tunnetaan nimellä „Anticredo”. Vladimir Iljitš esiintyi siinä hyvin innokkaasti tätä siihen aikaan kaikkein avomielisintä niiden katsomusten esitystä vastaan, että työläisten kuuluu tyytyä taloudelliseen taisteluun ja antaa liberaalien käydä poliittista. Tosin sitä kirjoitusta ei ollut tehnyt sosialidemokraattien taisteleva osasto, mutta kuitenkin sellaiset henkilöt, joilla oli siihen aikaan nuorison keskuudessa vaikutusvaltaa. Ja sitä paitsi erinomaisen selvästi julkilausuttujen katsomusten perusteella saattoi ratkaisevammin tähdentää, mihin johtavat „ekonomismia” kannattavat poikkeamat. Tämä vastalause luettiin eräässä mainituista sosialidemokraattien kokouksista, jonne nämä olivat kokoontuneet eri kylistä; siellä se hyväksyttiin silloin ja sitten lähetettiin „17:n sosialidemokraatin vastauksena”, jolla otsikolla se tunnetaan puoluekirjallisuudessa.

Päinvastoin kuin enemmistö karkotettuja Vladimir Iljitš ei pyrkinyt vilkkaampaan keskukseen eikä hakenut paikanmuuttoa. Äidin ehdottaessa, että pitäisi ajaa kaupunkiin muuttoasiasa (vuoden tai puolentoista kuluttua) hän kirjoitti, ettei maksa vaivaa ja että hänen mielestään oli parempi oleskella Minusinskissa tai Krasnojarskissa vain käymätieltä kuin asua siellä vakinaisesti. Syynä lienee ollut se, että hiljaisessa kylässä ja samalla paikalla asuessa oli vapaampi mahdollisuus ja mukavampi tehdä työtä, ei ollut mitään kiusauksia häiritsemässä kuten väkirikkaammissa siirtokunnissa, missä pakollisesta toimeentuloa aiheutui niitä riitoja, jotka olivat karkotusvankeuden pahimpana puolena. Vladimir Iljitš kirjoitti minulle erään sellaisen riidan johdosta, joka oli ollut syynä N. J. Fedosejevin itsemurhaan Verholenskissa: „Ei, ole mieluummin toivomatta minulle intelligenttitovereita Šušaan!”. „Pahinta karkotuksessa ovat nämä karkotusvankien „riitajutut” ”¹.

Mutta Vladimir Iljitš kävi joskus mielellään tapaamassa tovereitaan toisessa kylässä noin 50 tai 100 virstan päässä tai otti heitä vastaan Šušassa. Sellaisia matkustuslupia annettiin silloin uuden vuoden vastaanottajasten, hää- tai syntymäpäivä-

¹ V. I. Lenin, Kirjeitä omaisille, 1934, ss. 88, 125.— Toim.

juhlien johdosta. Kokoonnuttaessa sillä tavoin 3—4 päiväksi aika vietettiin „hyvin hauskaasti”, kuten Iljitš kirjoitti: kesäisin tehtiin kävelyretkiä, käytiin pitkillä metsästysmatkoilla ja uimassa, talvella luisteltiin ja pelattiin šakkia. Keskusteltiin monenlaisista aiheista, luettiin erillisiä lukuja Vladimir Iljitšin kirjasta tai pohdittiin kirjallisuudessa tai politiikassa esiintyvistä erilaisista uusista suuntauksista. Niinpä arvostellakseen mainittua „Credoa” tovereilla oli matkansa tekosyynä Lepešinskin tyttären syntymän juhliminen. Vladimir Iljitš kävi myös mielellään kaksi tai kolme kertaa karkotusaikanaan Minusinskissa ja Krasnojarskissa lääkärissä käynnin nimellä.

Paitsi karkotettuja, joiden seurassa Vladimir Iljitš puhui avoimesti mielipiteistään ja joita hän auttoi kernaasti heidän kehityksensä kannalta ja neuvoi heille kirjallisuutta, hän oli kiinnostunut sikäläisten talonpoikien elämästä, joista eräät muistavat hänet vielä nytkin ja ovat lähettäneet muistelmansa hänestä. Mutta keskusteluissa heidän kanssaan hän oli ymmärrettävästi hillitty. Senaikainen talonpoikaisto, Venäjän puoleinenkin, puhumattakaan etäisemmästä, Siperian talonpoikaistosta, oli poliittisesti aivan kehittymätöntä. Sitä paitsi hänen asemassaan, karkotettuna, valvonnan alaisena ei olisi ollut lainkaan tarkoituksenmukaista, vaan jopa suorastaan tyhmää harjoittaa propagandaa.

Mutta Vladimir Iljitš keskusteli mielellään talonpoikien kanssa voidakseen tutkia heitä ja saada selville heidän maailmankatsomuksensa; hän antoi heille myös neuvoja, etupäässä lainopillisia, kaikessa, mikä koski heidän paikkakunnallisia asioitaan. Hänen luonaan alkoi käydä neuvoja kysymässä talonpoikia myös piirikunnasta, toisinaan heitä kertyi melko paljon. Siitä kertovat muistelmissaan talonpojat sekä myös Nadežda Konstantinovna. Ja huomaamatta näiden keskustelujen pohjalla ja metsästysretkillä käydyn juttelun pohjalla Vladimir Iljitš hankki myös tälläkin kertaa maaseudulla ollessaan, kuten aikaisemmin asuessaan Volgan varren kylissä, sitä talonpoikaiston ja sen psykologian tuntemusta, mikä teki hänelle niin suuren palveluksen sekä hänen vallankumouksellisen toimintansa aikana että myös myöhemmin, kun hän oli hallituksen ruorissa.

Hän osasi vaatimattoman juttelun aikana saada keskustelukumppaniensa kielenkannan heltämäään, ja he paljastivat hänelle sisimpänsä.

Niin muodoin Vladimir Iljitš ei ollut karkotuksesta lähtiessään ainoastaan työkokemuksen omaava vallankumousmies, joka yksilönä oli ollut jo auktoriteetti maanalaisessa toiminnassa, ei ainoastaan tieteellisen tutkielman julkaissut vaan myös sellainen henkilö, joka oli oleskellessaan kolme vuotta maalaisväestön syvimpien rivien keskellä lujittanut talonpoikaiston, Venäjän väestön peruskerroksen, tuntemustaan.

Tähän päättyy Vladimir Iljitšin elämäkerran ensimmäinen osa, hänen paluuseensa karkotuksesta, aikaan, jolloin hän — 30-vuotiaana — ryhtyi uudestaan käsiksi vallankumoukselliseen työhön, mutta nyt jo verrattomasti laajemmassa mittakaavassa; siihen työhön, joka tiivistä Venäjän vallankumouksellisen proletariaatin ja johti sen voittoon.

ILJITŠIN PALUU KARKOTUKSESTA JA „ISKRA” AATE

Se tapahtui helmikuussa 1900. Me kaikki — ja varsinkin äiti vainajamme — odotimme sitä kuukautta kuin juhlaa. Olihan loppumassa veljemme Vladimir Iljitšin karkotusaika ja hänen piti palata Siperiasta. Emme olleet nähneet häntä kolmeen vuoteen ja odotimme tietenkin kärsimättömästi hänen paluutaan. Karkotusaika loppui varsinaisesti tammikuun viimeisinä päivinä, päivänä, jolloin karkotusmääräys oli allekirjoitettu, mutta edessä oli vielä pitkä matka, ensin hevosskyydillä Šušenskojen kylästä Minusinskin kautta Krasnojarskiin, noin 350 virstaa, sitten rautateitse. Ja sitä paitsi mieli ei ollut aivan rauhallinen, oliko karkotusaika todella loppunut, tai oliko ehkä sattunut jokin viivyke. Olimmehan silloin itsevaltiuden alaisia, ja se oli hallinnollinen karkotustuomio, eli ts. viranomaisten täydellistä mielihaltua. Jos sattui vain jotain selkkausta päällystön kanssa tai paikallisen satraapin jotain pientä kosta, karkotusaikaa voitiin pidentää.

Ja vaikka sellaista sattui etupäässä sen seurauksena, että joku oli tehnyt karkotuspaikalla rikkomuksia, oli kuitenkin tapauksia, että pidennyksen saneli keskuksen antamat määräykset, esimerkiksi jos vallankumouksellinen liike voimistui, jolloin ei vaikutusvaltaisten vallankumouksellisten paluuta etäisiltä syrjäkolkilta pidetty suotavana.

Sen tähden vaikka elikin vaatimattomasti eikä ilmeisesti ainaakaan ollut rikkonut mitään kieltoja, Vladimir Iljitš oli rauhaton siitä, miten hänen käy, ja määrääjän lähetessä tunsu yhä lisääntyvää hermostusta.

„Lähden täältä sinä ja sinä päivänä, ellei aikaa pidennetä”, kirjoitti hän meille.

Tämä pelko oli turhaa — Vladimir Iljitš pääsi lähtemään niin kuin oli olettanut, ja tiesimme kirjeistä tai sähköistä (en nyt enää muista) minä päivänä ja mihin aikaan hän tulee perille ja odotimme häntä.

Nuorempi veli Dmitri Iljitš oleskeli silloin ensimmäisestä jutustaan valvonnan alaisena Podolskissa Moskovan läänissä. Hän nousi Siperian junaan sen pysähtyessä Podolskissa ja tuli Vladimir Iljitšin mukana Moskovaan.

Asuimme siihen aikaan Moskovan laidassa Kamer-Kollegian vallin luona Bahmetjevin kadulla. Nähdessämme ajurin tulevan talon kohdalle riensimme kaikki portaille Vladimir Iljitšiä vastaan. Ensimmäiseksi kajahti äidin murehtiva huudahdus:

— Kuinka sinä kirjoitit, että olet lihonut? Kylläpä olet laiha!

— Lihoin aivan todella. Tähän kuntoon tulin vasta viimeisinä aikoina ennen lähtöä.

Nadežda Konstantinovna kertoi myöhemmin, että hermostuneisuus määräjän lopun lähetessä ja epävarmuus siitä, että se todella koittaa, oli melkein kokonaan huonontanut veljen Siperiassa nousseen ruumiillisen kunnon.

— Onko Juli tullut? Onko kirjeitä? Entä sähkösanomaa? — alkoi Volodja kysellä meiltä kohta, kun oli tervehditty ja sen että ehti riisuuduttuaan ruokahuoneeseemme.

Juli Zederbaum, joka tunnetaan myöhäisemmällä Martovin nimellä, oli karkotettu Turuhanskiin samasta jutusta kuin Vladimir Iljitš, ja hänen tuomionsa myös päättyi samaan aikaan. Hänet oli juutalaisena määrätty Jenisein läänin kaukaisimpaan ja pahimpaan kolkkaan.

Vladimir Iljitš hermostui kuullessaan, ettemme olleet saaneet Julilta minkäänlaisia tietoja emmekä tienneet hänestä mitään.

— Kuinka niin? Mehän sovimme hänen kanssaan. Mitä se oikein voisi merkitä? — sanoi hän kävellen kiireesti huoneessa. — Pitää sähköittää hänelle. Mitja, pyydän sinua viemään sähkeen.

Ja hän ryhtyi heti paikalla kirjoittamaan sähkösanomaa ja lähettämään veljeä tehtävälle, mikä oli jonkinmoinen pettymys niin tälle kuin myös meille kaikille, jotka olimme luonnollisesti toivoneet saavamme pitää Vladimir Iljitšin kokonaan näinä ensimmäisinä hetkinä.

Minua se ihmetytti sitä paitsi, koska tiesin karkotusta edeltäneeltä ajalta, ettei Volodja ollut Martovin kanssa, joka oli liittynyt kerhoon myöhemmin, ollut lainkaan niin läheinen kuin sen toisten jäsenten, Kržižanovskin ja Starkovin kanssa, tiesin, että hän oli karkotuspaikalla asunut näiden jälkimmäisten naapurina (noin 50 virstan päässä) ja tavannut heitä melko usein. Sellaisissa oloissa tavallisesti läheiset suhteet vain paranevat. Heistä Vladimir Iljitš kertoi kuitenkin vähän, yleisessä rauhallisessa sävyssä, kun sitä vastoin tietoja Martovista odotti hyvin innokkaan kärsimättömästi.

Myöhäisemmät keskustelut selittivät minulle asian. Hän piti Zederbaumia tulevaan työhön, ensi sijassa yleisvenäläiseen lehteen kelpoisena lähimpänä toverinaan. Hän oli Julin vallankumouksellisesta temperamentista ihastuksissaan ja oli hyvin hermostunut, kunnes sai vihdoin tiedon, että tämä oli onnellisesti

lähtenyt Turuhanskista. Hän lauloi meille Zederbaumin karkotuksessa sepittämää laulua:

Niin kuin peto nälkää ulvoessaan
riehakkaasti pyry temmeltää.
Kuuluu vinhan tuulen raivotessa
vihamies kun riemuin räkättää.
Rohkeasti, veljet, laulu raikukoon,
nurjaa osaamme se pilkatkoon.
Venäjäll' on miestä tulirintaa,
heille sopii asu urhojen,
kaukokarkotus voi silopintaa
karheuttaa kyllä monien.
Innon hehkun vielä tyystin sammuttaa
mahorkka ja alkoholi saa.
Jne.

Iljitš lauloi, ja sisko soitti hänen laulunsa mukaan pianolla myös puolalaisia vallankumouslauluja, joita Iljitš oli oppinut karkotetuilta puolalaisilta työläisiltä osittain puolaksi, osittain Kržizanovskin venäjännöksinä.

Sellaisia olivat: „Raivotkaa, tyrannit”, „Riistäjät ruoskaansa”, „Punainen lippu”. Muistan elävästi Volodjan kävelemässä pinessä ruokahuoneessamme nurkasta nurkkaan ja laulamassa innokkaasti puolaksi:

Luo hehkun lippu purppurainen,
se hurmetta on työläisten

Hän oli ihastunut puolalaisten työläisten vallankumouksellisiin lauluihin ja sanoi, että oli välttämätöntä luoda sellaisia Venäjää varten.

Siihen aikaan lähes 60 Venäjän paikkakuntaa oli sellaisia, joihin karkotuksesta palaavien ei sallittu asettua asumaan: paitsi pääkaupunkeja ja yliopistokaupunkeja niitä olivat ne teollisuuskeskukset, joissa oli työväenliikkeellä jalanalaa, ja vuonna 1900 sellaisia olivat enemmän tai vähemmän kaikki. Hyvin harvoja kaupunkeja jäi valittavaksi. Vladimir Iljitš oli jo Siperiassa valinnut Pihkovan, koska se oli lähimpänä Pietaria, ja oli sopinut siitä Zederbaumin ja Potresovin kanssa (tämä oli karkotettu Vjatkan lääniin). Heidän kanssaan hän aikoi ruveta julkaisemaan yleisvenäläistä lehteä. Zederbaum matkusti Pihkovaan Pietarista, missä oli tavannut omaisiaan, ja Potresov poikkesi meille Moskovaan, mutta vasta Vladimir Iljitšin lähdön jälkeen.

En muista, montako päivää veli meillä viipyi. Sinä aikana häntä kävi tapaamassa Jekaterinoslavista hänen vanha samara-

lainen tuttavansa I. H. Lalajants, joka oli tuolloin sosialidemokraattisen puolueen komitean ja „Južnyi Rabotši” lehden toimituksen jäsen. Hän oli meillä kolmisen päivää ja keskusteli veljeni kanssa työasioista.

Myöhemmin Vladimir Iljitš kertoi minulle, että keskustelut olivat koskettelleet etupäässä puolueen II edustajakokouksen koollekutsumista, edustajakokous kun aiottiin silloin vielä pitää Venäjällä. Joukoittaiset vangitsemiset etelässä huhtikuussa 1900 — jolloin vangittiin myös Lalajants — saivat lopullisesti Vladimir Iljitšin vakuuttumaan siitä, että oli mahdotonta kutsua edustajakokousta koolle Venäjällä. Hän puhui minulle siitä kesäkuussa ennen ulkomaille lähtöään, kun kehitteli yleisvenäläisen lehden yksityiskohtaista suunnitelmaa, jonka lehden järjestöverkko olisi ulottanut tuntosarvensa joka puolelle Venäjää ja niin yhdistänyt perusperiaatteiden ympärille kaikki hajallaan laajan maamme eri puolilla toimivat komiteat ja kerhot.

„Jos pelkästään edustajakokouksen vaatimat valmistelutyöt saavat sellaisia murtumia aikaan, hävittävät järjestön melkein juurta myöten, niin että arvokkaimmat työntekijät joutuvat vankilaan, niin muodoin itsevaltiuden Venäjällä edustajakokoukset ovat sallimatonta ylellisyyttä. Tarvitaan muita puolueen yhdistämiskeinoja. Ja niinpä sellaisena keinona voi olla ulkomailla ilmestyvä yleisvenäläinen lehti, jonka ympärille puolue on rakentuva kuten nousevalle rakennukselle asetettujen rakennustelineiden ympärille”, — hän sanoi.

Tästä aatteesta sai alkunsa „Iskra” tunnuksineen: „Kipinästä tuli syttyä”, ja se todella suoritti puolueen yhdistämistehtävän ja sytytti vallankumouspalon.

ILJITS VANGITTAAN KOLMANNEN KERRAN. UFAN MATKA JA LAHTO ULKOMAILLE

Emme ehtineet kunnolla iloita Iljitšin Siperiasta paluusta, hän riensi pian Pihkovaan oltuaan meillä Moskovassa muutaman päivän, kun saimme toukokuussa taas hälyttävän tiedon: vangittu Pietarissa. Muistan, miten tavattomasti se järkytti meitä, varsinkin tietysti äitiä, joka oli suorastaan epätoivoinen, vaikka oli niin monesti ennen osoittanut luonteenlujuuutta. Mutta äiti olikin jo loppuun kiusaantunut vangitsemisistä. Vladimir Iljitšin ollessa karkotettuna vangittiin nuorempi veli, V kurssin ylioppilas Dmitri, joka sai istua 9 kuukautta pitkävetoisesta ikävästä jutusta, josta sen alkuunpanijat eivät mitenkään saaneet syyteaineistoa kokoon. Tosiasioita ei ollut, tavallisesta opintokerhosta ei millään saanut mitään rikollista, eikä hänen toimintansa Goujonin tehtaalla ollut paljastunut. Veli kesti huonosti Moskovon vankilaoloja, ja loppupuolella äiti tykkänään sairastui. Ja vähää ennen kuin Vladimir

Iljitš palasi karkotuksesta, oli vangittu sisaremme Maria Iljinična, jota ei voitu epäillä viattomimmistakaan „yhteyksistä”; hänen lukunsa Brüsselin yliopistossa keskeytettiin, ja hänet lähetettiin Nižniin. Ja äiti oli käynyt vuoroin Tulassa Dmitrin luona, vuoroin Nižnissä Manjan luona. Sen että oli onnistuttu saamaan tälle kotiinpaluulupa ja Mitja asettumaan Podolskiin Moskovan lääniin, jonne aioimme mennä kesäkuukausiksi, kun tuli uusi onnettomuus, joka uhkasi olla paljon pahempi: Volodja, joka oli jo osoittanut olevansa vakava vallankumouksellinen, olikin jälleen vangittu Pietarissa, minne hänen ei ollut lupa mennä, ja vangittu jo ulkomaanpassi taskussa.

Hän ei siis päässyt ulkomaille! Tietenkin jos kerran Manjalta otettiin ulkomaanpassi pois eikä hänen annettu jatkaa lukujaan, niin ei suinkaan Vladimiria ainakaan päästetty.

Ja me olimme niin toivoneet hänelle ulkomaanmatkaa, olimme nähneet, että hänenlaisensa vallankumouksellinen luonne oli Venäjällä saava huonon lopun. Näinköhän vain siitä?.. Ehkä taas jokin iso juttu... Emme olleet lainkaan tietoisia, mistä ja millaisissa oloissa hänet oli vangittu, emmekä voineet tietenkään ottaa vakavalta kannalta hänen santarmien välityksellä lähettämiensä kirjeiden rauhoittavia rivejä. Muistelen, että hän itse ilmoitti meille asiasta sellaisella kirjeellä. Tiesimme kyllä katkerasta kokemuksesta miten pitkiksi venyivät ne kaksi viikkoa tai kuu-kausi, joilla tavallisesti ensi aikana vangitsemisen jälkeen rauhoiteltiin omaisia. Mutta tällä kertaa kävikin odottamatta aivan päinvastoin. Volodja pääsi 2—3 viikon kuluttua vapaaksi ja tuli meille Podolskiin — oikein ulkomaanpassi taskussaan. Ei ollut saatukaan todistusaineistoa. Vladimir Iljitšiä ja Zederbaumia, jotka oli vangittu yhtäikaa, syytettiin ainoastaan luvattomasta Pietarin matkasta.

Veli kertoi meille, miten kaikki oli käynyt. He olivat lähteneet kahden Pietariin mukanaan kori kirjallisuutta ja olisivat ehkä tulleet perillekin onnellisesti, elleivät olisi olleet liian konspiratiivisia. He kun nimenomaan jälkiä hävittääkseen päättivät matkalla vaihtaa junaa ja mennä toista rataa, mutta eivät huomioineet, että siirtyivät Tsarskoje Selon kautta kulkevalle radalle. Tsarskoje Selossa oleskeli keisari, ja vartiointi oli sen tähden paljon tiukempaa. Ohranassa heistä oli tehty pilaa sen konspiratiivisen tempun takia. Mutta heitä ei kuitenkaan vangittu heti. He saivat korin toimitetuksi pois käsistään heti tultuaan ja ehtivät tavatakin joitakuuta kuljettamatta urkkijoita perässään. Yöksi he järjestäytyivät johonkin Kazatšin kadun varrelle. Mutta urkkijat ottivat heidät kadulla kiinni heti aamulla, kun he lähtivät ulos. Vladimir Iljitš kertoi, että heihin tartuttiin suoraan kummastakin kyynärpästä, niin, ettei ollut lainkaan mahdollisuutta heittää mitään taskusta. Ja ajurinrattailakin kaksi piti koko matkan kiinni kummastakin

kyynärpästä. Samalla tavoin oli Zederbaum otettu kiinni ja viety toisilla ajurinrattailla.

Vladimir Iljitš oli eniten huolissaan Plehanoville kirjoittamastaan kemiallisesta kirjeestä, se oli kirjoitettu postipaperiarkille, jossa oli jokin lasku. Siinä kirjeessä hän tiedotti yleisvenäläisen lehden suunnitelmasta, ja se kirje olisi antanut hänet ilmi kokonaan. Eikä hän niinä kolmena viikkona tiennyt, oliko kirje kehitetty ilmi. Eniten häntä huoletti se, että kemiallinen muste toisinaan tuli itsekseen ajan kuluessa näkyviin. Mutta siinä suhteessa oli kaikki hyvin: paperiarkkiin ei ollut kiinnitetty huomiota ja se palautettiin veljelle sellaisenaan. Vladimir Iljitš oli meille Podolskiin tullessaan säteilevän iloinen. Ei ollut mennyt myttyyn heidän kummankaan ulkomaanmatka eikä niin ollen myöskään yleisvenäläisen lehden suunnitelma.

Me muutimme sinä vuonna varhain keväällä Podolskiin, missä vuokrasimme huvilaksi asunnon Kedrovan talosta kaupungin laidasta Pahra joen rannalta. Volodja oli meillä viikon verran ellei enemmän, otti osaa Podolskin luonnonihanaan ympäristöön tekemiimme kävelyretkiin sekä venematkoihin ja pelasi innokkaasti krokettia pihalla. Hänen luonaan kävi siellä Lepešinski, kävi myös Šesternin vaimonsa Sofia Pavlovnan kanssa. Tämä pariskunta yöpyi meillä ja minä muistan, miten kiivaasti Volodja moitti heidän puolustamansa ulkolaisen „Rabotšeje Delo” ryhmän asennetta. Kävi vielä joku muukin. Vladimir Iljitš sopi kaikkien kanssa salakirjoituksesta, vakuutti, että oli välttämättä järjestettävä oikea kirjeenvaihto ja tietojen välitys suunniteltuun yleisvenäläiseen lehteen, josta hän oli puhunut ainoastaan läheisimpien kanssa.

Ennen ulkomaille lähtöä Volodjalla oli vielä sellainen toivomus, että olisi käynyt Ufassa tapaamassa vaimoaan, Nadežda Konstantinovnaa, jonka oli vielä oltava siellä maaliskuuhun 1901 valvonnanalaisena.

Äiti lähti Pietariin ajamaan matkalupa-asiaa. Ihmeeksemme sekin onnistui. Äiti oli sanonut poliisidepartementissa, että matkustaa poikansa kanssa. Ja niinpä me lähdimme kolmisin rautateitse Nižniin jatkaaksemme sieltä matkaa laivalla.

Muistan hyvin sen matkan. Oli kesäkuu, joki oli vuolaimmillaan ja oli erinomaisen ihanaa matkustaa laivassa Volgaa pitkin, sitten Kamalla ja lopulta Belajalla. Olimme kaikki päivät laivan kannella. Volodjalla oli mitä reippain, riemukkain mieliala, ja hän hengitti nautinnokseen joelta ja lähi seudun metsistä huokuvaa ihanaa ilmaa. Muistan myöhään yöhön kestäneet keskustelumme Kamaa ja Belajaa pitkin etenevän pienen laivan autiolla yläkannella. Äiti oli väsyneenä mennyt hyttiin. Harvalukuiset matkustajat olivat kadonneet jo aikaisemmin. Kansi oli kokonaan vapaa meille kahdelle, ja oli hyvin mukava käydä konspiraatiivisia

keskusteluja keskellä hiljennyttä jokea ja uneliaita rantoja. Vladimir Iljitš kuvaili minulle yksityiskohtaisesti ja innokkaasti yleisvenäläisen lehden suunnitelmaansa, jolla lehdellä piti olla rakennustelineiden merkitys puolueen rakentamiselle. Hän todisteli, miten alituiset palot tekivät kerrassaan mahdottomaksi edustajakokousten järjestämisen Venäjällä. Vastikään huhtikuussa sinä vuonna laajamittaiset palot kautta koko etelän olivat melkein juurineet tykkänään monta järjestöä, muun muassa „Južni Rabotšin” toimituksen Jekaterinoslavissa. Siellä oli vangittu myös Vladimir Iljitšin Samaran aikainen toveri I. H. Lalažants, joka oli käynyt hänen luonaan nimenomaan sopimassa valmisteilla olleesta puolueen II edustajakokouksesta jo helmikuussa, jolloin veli lähtiessään Pihkovaan viipyi muutaman päivän meillä Moskovassa.

„Jos pelkkä edustajakokouksen valmistelu aiheuttaa niin kovia kolauksia, niin suuria uhreja, niin on mieleöntöä järjestää sitä Venäjällä; ainoastaan ulkomailla ilmestyvä äänenkannattaja kykenee pitkälliseen taisteluun sellaisia suuntauksia kuin „ekonomismia” vastaan ja kykenee tiivistämään puolueen oikein ymmärrettyjen sosialidemokratian aatteiden ympärille. Muuten vaikkapa edustajakokous tulisikin koolle, joutuisi kaikki hajalle taas sen jälkeen kuten I edustajakokouksen jälkeen”.

En tietenkään jaksa muistaa tarkasti keskustelujamme näin monen vuoden kuluttua, mutta niiden yleinen sisältö on painunut syväälle mieleeni. Puhuttiin paljon „Työn vapautus” ryhmän ja „Rabotšeje Delon” asenteista ja niiden välisistä selkkauksista. Vladimir Iljitš oli edellisen ja G. V. Plehanovin innokas puoltaja, hän puolusti Plehanovia kaikilta hyökkäilyiltä, kun tätä syytettiin epätoverillisesta ylimielisestä suhtautumisesta ja koko ryhmää aloitekyvyttömyydestä. Todistelin hänelle samoin kuin Šesternin ja toisetkin käytännöllisen alan työntekijät, ettemme me saa katkaista välejämme „Rabotšeje Delon” kanssa, koska yksinomaan se voi antaa meille populääristä kirjallisuutta, painaa kirjoituksiamme ja täyttää tilauksia,— niinpä Moskovan komitea oli lähettänyt sille painettavaksi vuoden 1900 vappulehtisen, kun taas „Työn vapautus” ryhmältä ei herunut mitään, siltä ei saanut vastausta edes kirjeisiin. Vladimir Iljitš sanoi, että he olivat tietenkin vanhoja ja sairaita miehiä suorittaakseen käytännöllistä työtä,— siinä nuorten kuului auttaa heitä muttei erottautuen erilliseksi ryhmäksi, vaan tunnustaen kokonaisuudessaan heidän täysin oikean ja vakavan teoreettisen johtonsa. Vladimir Iljitš ymmärsi nimenomaan sellaiseksi tovereiden ja oman työnsä ulkomailla.

Puhuimme hänen kanssaan „Credosta” ja „Anticredosta”, Bernsteinistä ja Kautskysta, kaikista sen ajan polttavista kysymyksistä. Volodja oli reippaalla mielellä, erikoisen hauska, ja se yhteinen matkamme on parhaita muistoja.

Ufassa Vladimir Iljitš tapasi sikäläisiä tovereita, muistan heistä Krohmalin, jonka kanssa hän sopi salakirjoituksesta; tiedän, että eräistä kihlakunnista kävi karkotettuja häntä tapaamassa. Me äidin kanssa lähdimme pois 3 päivän kuluttua; hän sen sijaan jäi pitemmäksi aikaa ja matkusti takaisin rautateitse, jonka lisäksi pysähtyi matkalla Samarassa. Kaikkialla hän sopi lehtikirjoituksista ja salakirjoituksesta. Podolskiin palattuaan hän lähti pian ulkomaille. Pari viikkoa hänen jälkeensä matkustin minäkin sinne.

